

TARTU ÜLIKOO
EESTI AJALOO KATEEDER

MARGIT MILLER

ELFRIEDE LENDERI
GÜMNAASIUM
1907-1940

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K41289

DIPLOMITÖÖ

JUHENDAJA
DOTS. A. LIIM

TARTU 1992

Sisukord

Sissejuhatus	lk.3
1. Tütarlaste keskkariduse olukord 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul	lk.8
2. E. Lenderi Gümnaasiumi asutamine ja kooli ajalooline areng 1907-40	
2.1. Kooli asutamine ja areng kuni 1918. aastani ..	lk.10
2.2. Kooli areng aastail 1918-40	lk.25
3. E. Lenderi Gümnaasiumi õppe- ja kasvatustööst	lk.34
4. E. Lenderi Gümnaasiumi õpetajaskond	lk.43
5. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaskond ja lõpetajad	lk.53
Lüppsõna	lk.65
E. Lender's Private Secondary School for Girls Summary	lk.68
Lisad:	
1. E. Lenderi Gümnaasiumi õpetajate nimekiri	lk.70
2. E. Lenderi Gümnaasiumi lõpetanute nimekiri 1912-40	lk.88
3. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine rahvuse järgi	lk.114
4. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine uutunnistuse järgi 1907-18	lk.116
5. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine usutunnistuse järgi 1918-30	lk.117
6. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine seisuse järgi 1907-17	lk.118
7. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine sotsiaalse kuuluvuse järgi 1922-28	lk.119
8. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaskond klasside lõikes 1907-22	lk.120
9. E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaskond klasside lõikes 1922-34	lk.121
10. Elfriede Lender (foto)	lk.122
11. E. Lender 1907. aastal. E. Lender 1962. aastal (fotod)	lk.123
Kasutatud allikad ja kirjandus	lk.124

Sissejuhatus

Käesoleva diplomitöö teema - "Elfriede Lenderi Gümnaasium 1907-40" - on autori poolt valitud eesmärgiga tutvuda 20. sajandi algusel, eesti haritlaskonna kujunemisele niivõrd tähtsal perioodil, eelkõige just eriti tütarlaste haridusprobleemide ja võimalustega. Huvi pakub erakoolide koht selles protsessis, nende rajamine, töötamise tingimused. E. Lenderi, esialgselt küll venekeelne, kuid teiste tütarlastekoolide hulgas kõige eestimeelsem, loodud eesti tütarlaste jaoks, oli juba tsaarivõimu lõpuperioodil üks väljapaistvaimast õppeasutusest eesti haritlaskonna kujundamisel. Eesti Vabariigi päevil kujunes ta prestiižikaks õppeasutuseks, mis andis tooni tollastele tütarlaste keskhariduskoolidele üldse.

Seniajani on E. Lenderi gümnaasiumi ajalugu vähe uuritud. Nõukogude perioodil ei ilmunud tema kohta ühtegi kirjutist. Viimasel ajal on tulnud paar artiklit ajakirjanduses. Samuti on hakatud üldiselt rohkem rääkima vabariigiaegseist gümnaasiumeist ka televisioonis, kus on läinud eetrisse mitmeid sellekohaseid saateid. Kuid seni olemasolevast on siiski vähe, et tajuda kõnealuse õppeasutuse kohta eesti hariduselus käesoleva sajandi esimesel kolmandikul.

Autori kasutada on olnud Eesti Vabariigi ajal ilmunud juubeliväljaanne ning hiljem välismaal publitseeritud materjalid. Esimene koolielu kajastav raamat ilmus 1932. aastal kooli 25 aasta juubeli puhul E. Lenderi sulest peal- kirja all "Lühike ülevaade E. Lenderi tütarlaste erahuma- nitaargümnaasiumi 25 aasta tegevusest"¹⁾. Peale ülevaate kooli tegevusest ja käekäigust sisaldab raamat ka õpilaste ning õpetajate nimekirju, ülevaateid seltside ja ühingute tööst, mis oli aja jooksul moodustatud gümnaasiumi juurde, et luua õpilastele paremaid võimalusi hariduse saamisel, ja ka muud statistikat.

Samuti on meist oluliselt kaugemale jõutud kooli vilistlaste poolt paguluses, kus on välja antud kaks raama- tut. Neist üks, E. Lenderi mälestusteraamat "Minu lastele"²⁾ iseloomustab laiemalt nii sajandialguse olude kui gümnaasiu- mi avamise ja algaastate tegevuse kõrval ka eesti soost aktiivseid avaliku elu tegelasi, aga kirjeldab ka oma lap- sepõlve ning isiklikku laadi küsimusi. Sellele raamatule, mis ajaliselt jõudis 1917. aastani, oleks pidanud järgne- ma ka teine osa, mis aga kirjutamata jäi E. Lenderi surma tõttu.

Teine, gümnaasiumi vilistlaste poolt kirja pandud hetkemuljed ja mälestused: "E. L. G. Raamat meie kunagi- sest koolist, selle asutajast - juhatajast, õpetajaist ja

¹⁾ E. Lender Lühike ülevaade E. Lenderi tütarlaste era- humanitaargümnaasiumi 25 aasta tegevusest. Tallinn, 1932.

²⁾ E. Lender Minu lastele. Uppsala, 1967.

meist endist. Lenderlased vabas maailmas"³⁾, on kantud küll kohati nostalgias tollal veel kättesaamatu kodumaa suhtes. Kuid ka seda ei tohi mingil moel alahinnata, kuna raamatusse on talletatud hinnatav materjal kooli osast õpilaste kujunemisel isiksuseks, nende vaimsuse ja eetiliste tõekspidamiste arengust.

Põhiline osa ajakirjanduses kajastavast materjalist langeb "Kajale" ja "Päevalehele". Kui jätta arvestamata muidugi erinevad teated, siis suuremad artiklid on ilmunud kooli olulisemate tähtpäevade puhul, näiteks kooli avamine ⁴⁾, 20. ⁵⁾ ja 25. juubel ⁶⁾. Samuti jälgiti ajakirjanduse vahendusel kooli hoone ehitust ja valmimist ⁷⁾.

Allikmaterjalid paiknevad Eesti Ajalooarhiivis Tartus, kust võib neid leida kooli ajaloo esimese perioodi, s.o. aastate 1907-17, kohta. Konkreetselt asuvad materjalid fondis Eestimaa rahvakoolide direktor ⁸⁾, Tallinna

³⁾ ELG. Raamat meie kunagisest koolist, selle asutajast-juhatajast, õpetajaist ja meist endist. Lenderlased vabas maailmas. Uppsala, 1979.

⁴⁾ Päevaleht, 09. september 1907.

⁵⁾ Kaja, 11. september 1927, Päevaleht, 09. september 1927.

⁶⁾ Kaja, 09. september 1932.

⁷⁾ Päevaleht, 11. september 1935.

⁸⁾ EAA, f.93.

I rajooni rahvakoolide inspektor ⁹⁾ ja Riia õpperingkonna kuraator ¹⁰⁾. On säilinud ka kooli avamisele eelnenud ja avamisega seotud dokumentatsioon.

Tallinna Linnaarhiivis asuvad materjalid asusid fondis E. Lenderi, Tütarlaste Gümnaasium ¹¹⁾ ja Tallinna Linna koolivalitsuse Haridusosakond ¹²⁾. Esimeses paiknevad kooli avamist ettevalmistavad dokumendid ning fond lõpeb 1940. aastal kooli sulgemisega.

Segadusi tekitavad aastad 1917-19, kui dokumentatsioon muutub venekeelsest eestikeelseks, eestikeelsest saksa-keelseks ja jälle tagasi eestikeelseks. Muutub ka statistilise aruandluse kord, andmestik nendest aastatest on katkendlik.

Samas hakkab silma, et ühe aasta kohta käivad statistilised andmed lähevad Eesti Ajalooarhiivis ja Tallinna Linnaarhiivis lahku. Üheks näiteks olgu õpilaste arv 1911/12. õppeaastal: kui Eesti Ajalooarhiivi dokumentides on see arv 283 ¹³⁾, siis Tallinna Linnaarhiiv annab selleks 282 ¹⁴⁾. Selliseid erinevusi tuleb ette teisiigi.

9) EAA, f.96.

10) EAA, f.384.

11) TLA, f.296.

12) TLA, f.52.

13) EAA, f.96, n.1, s.25, l.52.

14) TLA, f.296, n.1, s.7, l.33.

Kaasaegsete mälestustes on Elfriede Lenderile ja tema koolile antud kõrge hinnang. Näiteks Rudolf Kiviranna kirjutab E. Lenderi kohta, et ta oli läbi aastakümnete kandnud hoolt selle eest, et tasandada eesti noor-tele teed meie haritlaskonna keskele. Tema ideaaliks oli olnud haritud naine vabas Eesti Ühiskonnas ¹⁵⁾. E. Lenderi gümnaasiumist on võrsunud palju tuntud eesti kultuuritegelasi.

¹⁵⁾ ELG. Raamat meie kunagisest koolist ... lk.150.

1. Tütarlaste keskhariduse olukord
19. sajandi lõpul ja 20. sajandi
algul

Alates 19. sajandi keskpaigast, mis kooli ja hariduse arengus Eestis tähistas pööret tõusu suunas, oli märgatavalt suurenenud ka keskharidust andvate õppeasutuste ning nende õpilaste arv. 1890. aasta alguseks oli juba 28 mitmesugust eri tüüpi keskkooli, nendest täpselt pooled ette nähtud tütarlastele ¹⁾.

Venestusreformide järel koolide arv küll vähenes, sest osa õppeasutusi kas suleti tsaarivõimude poolt või lõpetas tegevuse oma ülalpidajate algatusel, kuid õpilaste arv jätkas pärast lühiajalist paigalpüsimist siiski tõusu. Ülevaate tütarlastekeskkoolide ja nende õpilaste arvu dünaamikast 19. sajandi viimasel aastakümnel ja 20. sajandi algusaastail annab tabel 1.

¹⁾ A. Liim. Keskkoolivõrgu kujunemine ja areng Eestis
19. sajandi teisel poolel//
Nõukogude Kool, 1973, nr.8, lk.701.

Tabel 1

Tütarlasterkoolide ja nende õpilaste üldarv
aastail 1890-1905

Koolitüübid	1890		1895		1900		1905	
	koo- le	õpi- lasi	koo- le	õpi- lasi	koo- le	õpi- lasi	koo- le	õpi- lasi
Tütarlaste- gümnaasiumid	2	266	3	466	4	824	4	1191
Kõrgemad linna- tütarlasterkoolid	4	851	2	340	2	364	2	397
I järgu erakoolid	8	840	10	1040	7	880	6	950
Kokku	14	1957	15	1846	13	2060	12	2538

Koostatud andmeil: 1890.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2699, l.5; EAA, f.94, n.1, s.10, l.76, 120, 139, 134, 148;
1895.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2704, l.13; EAA, f.96, n.1, s.3, l.157, 176, 208; 1900.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2709, l.7; EAA, f.93, n.1, s.6, l.134, 140, 158;
1905.a.: NSVL RAKA, f.733, n.204, s.331, l.23; EAA, f.93, n.1, s.32, l.230, 236, 241 - NSVL RAKA-st pärinevad andmed on saadud juhendaja dots. A. Liimi kogust ning kasutatud siinkohal ja edaspidi tema loal.

Keskkoolid olid koondunud üksnes suurematesse linnadesse. Eriti paistis selline geograafiliselt ebaühtlane paigutus silma Põhja-Eestis, kus keskkoolid asusid sajan-divahetusel üksnes Tallinnas ja Narvas. 1900. aastal oli Tallinnas viis tütarlasterkeskkooli ²⁾. Kroonuõppeasutusena tõstas Tallinna Tütarlaste Gümnaasium, asutatud 1874. aastal progümnaasiumina, kujunenud 1881. aastaks täie-

²⁾ A. Liim. Keskkoolivõrgu kujunemine ja areng Eestis 19. sajandi teisel poolel, lk.702.

likuks 7-klassiliseks gümnaasiumiks, algusest peale venekeelne ja -meelne õppeasutus. Tallinna Kõrgemat Linnatütartlastekooli pidas ülal linn, sellest ka nime-tus. See kool oli asutatud 1852. aastal senise nn. suure tütarlastekooli kolme vanema klassi reorganisee-rimisega eraldi õppeasutuseks. Alates 1861. aastast oli ta 5-klassiline seitsmeeaastase kursusega kool. Kuni venestusreformideni toimus õppetöö saksa keeles, siis tuli üle minna vene keelele. Algselt saksakeelsed olid ka kõik tütarlaste erakeskkoolid. Nemadki pidid alates 1890. aastast järk-järgult üle minema venekeelsele õpe-tamisele ja asjaajamisele. Sajandivahetusel oli Tallin-nas kolm tütarlaste erakeskkooli: Pauline Eberhardi I järgu tütarlastekool, Henriette Fölschi I järgu tütarlastekool ja Elisabeth (Elise) von der Howeni I järgu tütarlastekool. Viimatinimetatud õppeasutused olid tegut-senud juba 19. sajandi keskpaigast peale, kusjuures mit-mel korral olid vahetunud nende pidajad, õppetöö sisu ja korralduse poolest pidasid nad sammu avalike tütar-lastekoolidega.

Tallinna tütarlastekeskoolide õpilaste arvust ja seisuslikust koosseisust 1900. aasta algul annab üle-vaate tabel 2.

Tabel 2

Tallinna tütarlastekeskoolide õpilaste arv ja
seisuslik koosseis 1. jaanuaril 1900

K o o l	Õpilasi	nendest vanemate seisuse järgi				
		aadli- kud	vaimu- likud	linna- koda- nikud	talu- pojad	välis- maalas- sed
Tallinna Tütarlaste Gümnaasium	266	97	5	132	28	4
Tallinna Kõrgem Linnatütarlastekool	290	13	2	261	11	3
P. Eberhardi I järgu tütarlastekool	166	31	9	110	3	13
H. Fölschi I järgu tütarlastekool	93	9	3	73	-	6
E. von der Hoveni I järgu tütarlastekool	154	87	8	44	2	13
Kokku	969	237	27	620	44	41

Koostatud andmeil: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2709, l.7;
EAA, f.95, n.1, s.6, l.131, 140, 158.

Sellest nähtub, et Tallinna tütarlastekoolid teeni-
sid peamiselt privilegeeritud seisuste - aadlike, vaimu-
like ja jõukamate linnakodanike huviseid. Linnaelanike põhi-
mass, kõnelemata Põhja-Eesti maarahvastikust, koosnes aga
talupojaseisusest inimestest. Talupojaseisus oli sellaks
ajaks kaotanud oma varasema ainutähenduse. 20. sajandi
alguseks oli küllaltki palju talupoegi asunud elama lin-
nadesse, kuid säilitasid seal oma seisusliku kuuluvuse.

Vaid vähesed nendest tõusid linnakodanike seisusesse.

1897. aasta rahvaloenduse andmeil elas Tallinnas 58 810 inimest, kelle hulgas oli eestlasi 40 406 ehk 68,7 %, sakslasi 10 297 ehk 17,5 %, venelasi 6 008 ehk 10,2 %, juute 647 ehk 1,1 % ja muudest rahvustest 1443 ehk 2,5 %³⁾. Kõige paremad võimalused keskhariduse andmiseks oma lastele, sh. ka tütardele, olid saklastel, kõige halvemad - eestlastel.

Alates sajandivahetusest võis täheldada eestlaste hulga huvi suurenemist hariduse suhtes üldse, seejuures ka oma tütardele parema hariduse andmise vastu. Eeskätt püüdesid sinnapoole pisut paremale järjele tõusnud linna kinnisvaraomanikud, samuti pärisperemeheks saanud talupojad. Huvi hariduse vastu tunti aga nii mõneski töölisperekonnas.

Kuna saksa erakeskkoolide uksed olid eesti rahvusest ja talupojaseisusest õpilastele samahästi kui suletud, kõrgemas linnatütarlastekoolis suhtuti nendesse samuti tõrjuvalt, siis jäi järele ainult kroonugümnaasium, mis vormiliselt oli avatud kõigile seisustele. Talupojaseisusest kasvandike arvu suurenemisest Tallinna Tütarlaste Gümnaasiumis sajandivahetuse paiku saab ülevaate tabeli 3 abil.

3) R. Pullat. Eesti linnad ja linlased XVIII sajandi lõpust 1917. aastani. Tln., 1972, lk. 58.

Tabel 3

Talupojaseisusest õpilaste arv Tallinna Tütarlaste
Gümnaasiumis aastail 1895-1905

A a s t a	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1	1
										9	9
										0	0
										4	5
õpilasi										307	
üldse	176	177	196	226	241	266	282	316	313	315	
neist										52	
talupoegi	8	12	9	9	21	28	36	40	40	42	
%	4,6	6,8	4,6	4,0	8,7	10,5	12,8	12,7	12,8	13,3	16,9

Koostatud ja arvutatud andmeil: 1895.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2704, l.13; 1896.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2705, l.11; 1897.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2706, l.17; 1898.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2707, l.13; 1899.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2708, l.12; 1900.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2709, l.7; 1901.a.: NSVL RAKA, f.733, n.203, s.2710, l.23; 1902.a.: EAA, f.384, n.1, s.1380, l.501; 1903.a.: NSVL RAKA, f.733, n.228, s.51, l.13; 1904.a.: NSVL RAKA, f.733, n.204, s.222, l.23; 1905.a./ NSVL RAKA, f.733, n.204, s.331, l.23.

Paraku olid ka kroonugümnaasiumi vastuvõtuvõimalused piiratud ning mitte kõik soovijad ei pääsenud õppima. Keskkoolide nappus, takistused ja piirangud nendesse vastuvõtmisel kutsusid esile rahulolematuse. 1905. aasta revolutsiooni päevil nõuti vana haridussüsteemi ja kooli-
korralduse muutmist ning kõigist seisustest lastele või-

maluste loomist hariduse saamiseks. Sellakohased ettepanekud tsaarivalitsusele esitati ka Tallinna eesti ringkondade poolt.

Revolutsiooni survel pidid tsaarivõimud tegema järeleandmisi. Muu hulgas kinnitas tsaar 1906. aasta esimesel poolel kaks seadusandlikku akti eraõppeasutuste kohta, mis löid soodsamad tingimused uute keskkoolide rajamiseks ning keskhariduse laiemaks levikuks. 14. jaanuari määrus võimaldas omistada eragümnaasiumi nimetuse ja õigused nendele tütarlaste I järgu erakeskkoolidele, kus õppetöö toimus vene keeles ning tütarlastegümnaasiumide õppeplaani ja -programmide alusel ⁴⁾. Kõnealuse määruse alusel saigi edaspidi teoks Elfriede Lenderi mõtte oma eragümnaasiumi loomiseks. 19. aprillil kinnitatud Riiginõukogu otsus lubas Balti kubermangudes asutada eesti, läti või saksa õppekeelega erakooli ⁵⁾. Seejuures pidid erakoolid seisma täielikult eraüldalpidamisel ega tohtinud saada vähematki rahalist toetust riigilt või kohalikest omavalitsustelt. Vene keelt ja kirjandust ning Venemaa ajalugu ja geograafiat tuli aga õpetada igal juhul vene keeles. Emakeelsete erakoolide lõpetajad pidid õiguste saamiseks sooritama küpsuseksamid kroonuõppeasutuste juures. Üksnes eksami emakeelest ja usuõpetusest võisid nad sooritada oma koolis. Emakeelsete erakeskkoolide avamiseks tuli luba taotleda Venemaa Rahvahariduse

4) EAA, f.384, n.1, s.1141, l.226.

5) EAA, f.384, n.1, s.1141, l.227.

Ministeeriumilt, II ja III järgu erakoolide avamiseks õpperingkonna kuratorilt.

Viimatinimetatud otsuse alusel taastasid baltisakslased lühikese aja jooksul oma saksa keelsete erakoolide võrgu. Eesti ringkonnad panid aga 1906. aastal aluse esimeste eesti õppekeelega keskooppeasutusele - Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlastekeskoolile Tartus ning järgnevalt veel kolmele progümnaasiumikursusega eestikeelsele erakoolile Pärnus, Otepääl ja Viljandis ⁶⁾.

Tallinna tütarlastekoolide võrk muutus pärast 1905. aasta revolutsiooni üsna suuresti. 1906. aastal läksid saksa õppekeelele üle P. Eberhardi, H. Fölschi ja E. von der Howeni eraõppeasutused ⁷⁾. 1907. aastal võttis Eesti-maa Saksa Selts oma ülalpidamisele H. Fölschi I järgu erakeskkooli, koos sellega muutus ka õppeasutuse nimetus ⁸⁾. Samal aastal alustasid venekeelsete koolidena tegevust Elfriede Lenderi ja Ludmilla Beljajeva tütarlaste eragümnaasiumid ning Johanna Rahwingi tütarlaste eraprogümnaasium, mis 1913. aastal kujunes samuti täieliku gümnaasiumikursusega kooliks ⁹⁾. 1910. aastal taotles Eestimaa Rahva-hariduse Selts luba eestikeelse tütarlastegümnaasiumi asutamiseks Tallinnas. Tsaari võimud vastasid eitavalt:

6) A. Liim. Keskkoolivõrgu areng Eestis 20. sajandi algul (kuni 1917.a.)// Nõukogude Kool 1973, nr.10, lk.856.

7) Bericht des Vorstandes über das zweite Geschäftsjahr der Deutschen Schul-Vereins in Estland 1906/07. Reval, 1907, s.31.

8) A. Liim Keskkoolivõrgu areng Eestis 20. sajandi algul, lk.857.

9) Samas, lk.856-857.

gümnaasiumi nime võib anda üksnes venekeelsetele koolidele, eesti keel ei sobi sõnavara nappuse tõttu gümnaasiumi

õppekeeleks ja üldse kujutavat eestikeelne õppetöö, eriti eesti ajaloo ja eesti kirjanduse õpetamine endast kitsa natsionalismi avaldust¹⁰⁾. Nii jäigi Tallinn tsaarivõimu perioodil ilma eestikeelse tütarlastekoolita.

1912. aastal võttis Elsbet Jannau üle senise P. Eberhardi I järgu tütarlastekooli¹¹⁾. Esimese maailmasõja aastail sulgesid tsaarivõimud Eestimaa Saksa Seltsi I järgu tütarlastekooli (nn. Henrietten-Schule) ja E. Jannau I järgu tütarlastekooli. Teised saksa koolid pidid taas üle minema venekeelsele õppetööle¹²⁾. 1916. aastal reorganiseeriti Tallinna Kõrgem Linnatütarlastekool Tallinna Linna Tütarlaste Gümnaasiumiks¹³⁾.

1917. aasta kevadel oli Tallinnas 6 tütarlastekesk-kooli. Õpilasi nendes (ilma E. von der Howeni õppeasutusest, mille kohta andmed puuduvad) oli 2204. Võrreldes sajandivahetusel valitsenud olukorraga oli õpilaste arv suurenenud enam kui kaks korda, kusjuures eriti paistis silma eesti soost tütarlaste arvu tõus. Teadaolevalt õppis 1917. aasta kevadel Tallinna Tütarlaste Gümnaasiumis 116, Tallinna Linna Tütarlaste Gümnaasiumis 152,

¹⁰⁾ Samas, lk. 856-857.

¹¹⁾ NSVL RAKA, f.733, n.168, s.270, l.1.

¹²⁾ Album der Howenschen und Elisen-Schule. Reval, 1930, s.19.

¹³⁾ NSVL RAKA, f.733, n.205, s.4445, l.6.

L. Beljajeva eragümnaasiumis 251, E. Lenderi eragümnaasiumis 395 ja J. Rahwingi eragümnaasiumis 154 eestlast ¹⁴⁾. Kokku õppis Tallinna tütarlastekeskoolides 1068 eestlast. E. von der Howeni kooli andmestik ei muudaks üldpilti, kuna seal õppis paremal juhul vaid mõni üksik eesti tütarlaps. Alates 1907. aastast kulges eesti tütarlaste tee Tallinnas keskhariduse juurde eeskätt läbi eragümnaasiumide. Elfriede Lenderi õppeasutusel oli selles protsessis oma kindel koht. Liialtigi oli see kool võrreldes teiste eragümnaasiumidega kõige eestimeelsem.

14) EAA, f.364, n.1, s.2987, 1.75, 76, 83;
s.2989, 1.24.

2. E. Lenderi Gümnaasiumi asutamine ja kooli ajalooline areng 1907-1940

2.1. Kooli asutamine ja areng kuni 1910. aastani

Erinevalt Tartust asuti Tallinnas eesti tütarlastele keskhariduse andmise küsimust lahendama eraalgatuse korras ning venekeelsete eragümnaasiumide loomise teel. Selle Ürituse üksiks kanijaks kujunes koolitöötaja Elfriede Lender. Tema abikaasa, insener Voldemar Lender, oli tuntud Konstantin Pätsi motto- ja teokasaslasena, valitud 1904. aastal Tallinna linnavolikogusse ning osales aktiivselt tollases eesti seltskonnas.

Elfriede Lender (Meikov) oli sündinud 7. mail 1882. Tallinnas ¹⁾. Ema Marie pärines Hiiumaalt ja töötas kodumajajana, isa Jaan, pärit Vana-Vigalast, oli aga vabrikutöölise. Esimesed kokkupuuted õppimisega tegi E. Lender Pikal tänaval asunud Schröppe eraalgkoolis. Pärast seda Üritas kohe minna keskkooli, kuid Tallinna Tütarlastegümnaasiumi sissastumiskatsel kukkus ta läbi vene keele mittevaldamise pärast ning pidi astuma gümnaasiumi ettevalmistusklassi.

¹⁾ E. Lender. Minu lastele. Uppsala, 1967, lk.7.

Ei aidanud hea lugemise, kirjutamise ja saksa keele oskus ega ka teadmised prantsuse keelest - üks aasta läks ikkagi kaduma. Edasi läksid õpingud sujuvalt, kuid keskkoolis tekkisid raskused matemaatikaga. Tuli võtta järeleaitamistunde, sealhulgas ka oma hilisema abikaasa Voldemar Lenderi käe all. Peale gümnaasiumi pedagoogikaklassi lõpetamist sai E. Lender algkooliõpetaja õigused ning peagi õnnestus saada ka mõned eratunnid. Õpetaja kohta leida polnud tollal kerge, kuid juba 1900. aastal kutsuti teda tööle dr. Martin Lutheri lastekodu algkooli. 1904. aastal pidi ta loobuma vastavalt tsaaririigi seadustele algkooliõpetaja ametist abiellumise tõttu. Eratunde otsustas ta aga jätkata kuni sisseastumiseksamiteni keskkoolides.

E. Lenderi esimeseks katsetuseks koolialal sai 1906. aastal üksed avanud "E. Lenderi maksuta algkool mõlemast soost lastele" ²⁾. Kool töötas kaks aastat, siis avas linn kaks uut algkooli ja lapsed viidi neisse üle.

Algkooli avamist ja tegevust võib nimetada teatud mõttes eelmänguks gümnaasiumile. Ka gümnaasiumi avamise plaan tekkis juba 1906. aastal, kui E. Lenderi kolmest õpilasest sai gümnaasiumisse vaid üks, kes oli küll teistest nõrgem, kuid rahvuselt venelanna ³⁾. Esialgu võib-olla

²⁾ EAA, f.93, n.1, s.365, l.3.

³⁾ E. Lender. Lühike ülevaade ..., lk.6.

metlematultki väljameeldud idee süvenes ning isegi teise poja sünd 1906. aasta detsembris ei saanud takistuseks nüüd juba lõplikult kinnistunud plaani teostamisele.

Olukord oli peale 1905. aasta revolutsiooni muutunud tunduvalt lähedamaks ja nii loodeti kindlasti kooli asutamiseks luba saada, seda enam, et eelnevalt oli luba saadud ju ka algkoolile ⁴⁾. Pälvekiri Riia õpperingkonna kuraatorile saadeti teele 27. veebruaril 1907. aastal ⁵⁾.

Eelnevalt tuli aga lähendada õppekeele küsimus. Peale mõningaid arutelusi hariduse alal kompetentsete isikutega kaldus otsus vene keele kasuks, ja seda eelkõige just arvestades õpilaste perspektiivi peale kooli lõpetamist - ilma vene keele oskuseta oli tööleasumine võimatu. Samuti tuli eksamid nii või teisiti sooritada vene keeles ning vastasel korral oleks vaja olnud põhjalik läbireppimine. Kolmandaks oluliseks põhjuseks oli nii eestikeelsete raamatute, samuti õpetajate puudumine, kes oleksid võimelised õpetama seegi keeles. Unustada ei tohi ka seda, et venekeelse õppetöö korral oli lootust saada rahalist toetust linnavalitsuselt. Eestikeelsetele koolidele oli abivõrdne seadusega keelatud.

Koostati kooli eelarve ning õppeplaan ja -programmid arvestades juba ette täielikuks gümnaasiumiks kujunemist.

⁴⁾ E. Lender, lk. 192.

⁵⁾ TLA, f. 296, n. 1, s. 3, l. 1.

Kooli avamise suhtes oli ka kahtlusi, koguni vastusisu. Esimesena vähendas noore naise idealistlikku tuhinat tema oma kaine kaalutlemine, kes juhtis tähelepanu eelkoige majanduslikule küljele ⁶⁾. Kuid hetkelised kõhk-lused ei saanud veel takistuseks ja töö kooli avamiseks jätkus.

Veel avamata kool hakkas elanikkonna seas populaar-sust võitma. Juba talvel oli kooli asutamise plaanidest lugejaid informeerinud "Päevaleht". Artikli autor rõõmus-tas selle üle, et nüüd viimaks ometi avatakse Tallinnas kool, kus valmistatakse ette eesti rahvale kohaseid nais-koolitõpetajaid, kellest kõne all oleval ajal linna alg-koolides suurt puudust tuntakse. Ühtlasi kerkis autoril küsimus, miks sellele mõttele pole tulnud Eestimees Rahva-hariduse Selts Tallinnas ja pakkus omapoolselt välja la-henduse kas selts ei võiks E. Lenderi ettevõtmisega ühi-neda ⁷⁾.

Juunis 1907 andis Riia õpperingkonna kuraator Elfriede Lenderile ajutise loa alates 1907/08. õppeaas-tast tütarlaste erakooli avamiseks ⁸⁾.

7. juulil 1907.a. andis Venemaa haridusminister oma nõusoleku koolile eragümnaasiumi nimetuse ja õiguste andmiseks ⁹⁾, mida kasutavad ka tütarlastegümnaasiumis

⁶⁾ E. Lender, lk. 193.

⁷⁾ Päevaleht, 12. veebruar 1907.

⁸⁾ EAA, f.93, n.1, s.69, l.64.

⁹⁾ EAA, f.96, n.1, s.151, l.3.

õppijad 1870. aasta põhimääruse alusel. Samas aga soetatke rida tingimusi:

1. näidatud õppeasutuse programm ei tohi olla tütarlastegümnaasiumi vastavate klasside tasemest madalam,

2. igas klassis õpilaste arv ei tohi ületada neljakümnet,

3. kõik eksamid peavad toimuma õpperingkonna esinaja juuresolekul.

Tingimused olid igati vastuvõetavad, esimesed ruumid leitud Suur-Karja tänaval nr. 8 ning kooli avamise päev 9. september 1907 jõudiski kätte.

Kooli avaaktus algas vene õigeusu jumalateenistusega, mille viis läbi preester Aleksander Grivtsev. Sellele järgnes luteriusu jumalateenistus. Kõnedega esinesid koolijuhataja, kuberner ja linnapea abi. Aktusel osalesid ka Tallinna koolide juhatajad, kuid põhilisteks külalisteks olid lapsed oma vanematega ¹⁰⁾. Üks etapp oli nüüdseks seljataga, aga olulisem seisis veel ees: õppetöö käivitamine nii, et see hakkaks andma ka positiivseid resultaate. Gümnaasiumi täielik kursus kestis seitse aastat. Peale seitsmenda klassi lõpetamist oli võimalus astuda veel kaheksandasse - pedagoogikaklassi, mille lõpetamine andis tütarlastele koduõpetaja kutse.

Gümnaasiumi sisseastumiskatsetele tulid aga väga erinevate eelteadmistega lapsed. Et nende taset ühtlus-

¹⁰⁾ E. Lender, lk.214.

tada ja ühtlasi viia see gümnaasiumis vajaminevale kurgusele, avati ka kaks ettevalmistusklassi.

Esimesed raskused hakkasid ilmema kohe. Niselt selgus 1907/08. õppeaasta lõpuks, et kahe aastaga ei ole võimalik lapsi gümnaasiumisse ette valmistada. Olukorra parandamiseks otsustati avada veel kolmas ettevalmistusklass ning kogu senine kolme aasta programm jaotada lihtsalt kolmele aastale. Programme planeeriti mõnevõrra süvendada ja anda lisaks ka algteadmised prantsuse keelest ¹¹⁾.

Esimesel aastal avati gümnaasiumi põhiklassidest vaid kolm - I, III ja IV ¹²⁾. Teine klass jäi esialgu avamata õpilaste puudusel. See lünk loodeti aga täita juba järgneval õppeaastal. Aasta-aastalt klasside arv kasvas ning juba 1911/12. õppeaastaks jõuti niikaugele, et avati ka VIII klass ¹³⁾.

Õppetöö kulges küll algusest peale edukalt, kuid mõningaid takistusi tekitasid siiski rünnakud, mis ei olnud kooli jaoks ehitatud. Juba 1908/09. õppeaastal kurdeti, et maja on väike ja õppetööks ebamugav ¹⁴⁾.

Uudine majanduslik tõus 1910-14 aastail mõjutas otseselt ka E. Lõnderi gümnaasiumi teostingimusi ja võimalusi. Uus kool sai rahaliselt kiiresti jalad alla.

¹¹⁾ TLA, f.290, n.1, s.4, l.32.

¹²⁾ BAA, f.93, n.1, s.69, l.64.

¹³⁾ BAA, f.96, n.1, s.29, l.118.

¹⁴⁾ BAA, f.95, n.1, s.194, l.4.

Kuid samas on tegemist teatava reaktsiooni- perioodiga, kui püsima jäid eestikeelseist koolidest vaid erakoolid. Isegi algkoolides kahel esimesel õppeaastal toimus taas üleminek vene õppekeelele. Seega tõusis oluliselt E. Lõnderi gümnaasiumi tähtsus, mis oli küll venekeelne, kuid väga eestimeelne ja selkoi- ge just eestlastest kontingendile mõeldud õppeasutus.

Esimene maailmasõja aastail toimusid suured muudatused nagu igal pool mujal olusfäärides, nii ka koolielus. Sõja algaaastail lisandus õpetajas- ja õpi- laskonda palju venelasi. Nende protsent õpilaskonnas kulmineerus 1914/15. õppeaastal, peale 1917. aastat aga langeti järsult, kuni 1918/19. aastal puudub hoopis.

1918/19. õppeaastal otsustas juhataja mitte ava- da VIII klassi ¹⁵⁾, mis osaliselt oli tingitud õppe- joudude puudusest. Paljud venelastest õppejõud olid lahkunud seoses Tallinna kroonukoolide evakueerimisega Venemaale 1917. aasta sügisel ¹⁶⁾. Sel perioodil vahe- tusid mõnes aines õpetajad 2-3 korda semestri jooksul. Kuid vähemalt endiste õpilaste mälestuste järgi sel- lest õppetöös takistusi ei tulnud ning tase jäi endi- selt arvestatavalt kõrgeks ¹⁷⁾. Tõenäoliselt selle väitega absoluutselt nõustuda ei saa, kuna üldise olu- korra halvenemine mõjus negatiivselt koolielule nii majandusliku kui inimeste moraalse madalseisu kaudu.

¹⁵⁾ TLA, f.296, n.1, s.26, l.1.

¹⁶⁾ E. Lõnder, lk.276.

¹⁷⁾ ELC. Raamat meie kunagisest koolist ..., lk.15.

2.2. Kooli areng aastail 1918-1940

Murranguliseks aga kujunes 1918. aasta kõikjal, nii ka gümnaasiumi elus. Kolm ja pool künd kestnud nõukogude valitsus ei jõudnud Eesti koolielule veel oluliselt mõjuma hakata, kui juba asendus Saksa okupatsioonivõimuga. See hakkas koheselt tegelema eesti rahva saksastamisega. 1918. aasta sügisest muudeti kõik keskkoolid saksakeelseks, ka senised programmid asendati vastavale poliitikalale sobivamatega ¹⁶⁾. Ainsaiks eestikeelse hariduse kandjaks jäid vaid eestikeelsed erakoolid. E. Lenderi gümnaasium läks 1918. aasta sügisest üle eesti õppekeelele. Sellega seoses tuli mitmest saksakeelseks muudetud koolist E. Lenderi gümnaasiumisse õpetajaid üle (näiteks Jaan Rumma, Hans Männik jt.). Emakeelsele õppetööle üleminek tähistab uut etappi kooli ajaloos. Kogu eelneva perioodi jooksul tõutati mõttega anda heatasemelist keskharidust eesti tütarlastele - sellel eesmärgil kool ju ka avati -, kuid, mitmesuguste piirangute tõttu just õppekeele osas ei suudetud oma ideed täielikult realiseerida. Esialgu tundus, et eestikeelsele õppekeelele üleminekuiga olid põhilised takistused toelt kõrvaldatud.

¹⁶⁾ P. Pold. Eesti kooli ajalugu, lk.160.

Vene revolutsioonile järgnenud sõdade periood puudus otsapidi ka Eesti. Kestis Eesti Vabariigi, meie iseseisvus oli ohus. See oli akuutseid probleeme, mille taustal kõik teised küsimused, ka hariduselu, nihkusid tahaplaanile. Kriitilise olukorra tõttu ei olnud võimalik kooli õppeaasta algul kohe avada ja "majanduslikes kitsakustes" sattusid just linna erakoolid. Tagajärjena kurbiti aastatunni eest makstavat tasu valdavalt 150 margale, mõne tunni eest maksti isegi 120 marka ¹⁹⁾. Kahtlemata oli selline summa kriisiolukorras liiga väike ja kohegi tekkis tagasilööki: ei suudetud leida piisavalt vajalikke õpetajaid ²⁰⁾. Neile aastatele on üldse iseloomulik küllaltki suur õpetajaskonna vahetuvus (vt. lisa 4).

Eriti palju lisakoormust tõi kõnealune periood kaasa aga koolijuhatajale, kes pidi lisaks muudele probleemidele tegelena toiduainete tellimisega õpetajale ²¹⁾, kel tõsja tõttu ei olnud võimalik järjekorras seista, samuti aga kandma hoolt küttepuude pideva olemasolu eest, kuna küttekriisi ja eriti külma talve tõttu oleks vastasel korral tulnud koolitöö lihtsalt katkestada ²²⁾.

1920. aasta sügisel toimus järjekorras muudatus koolielus: haridusministeeriumi otsusega 11. septembrist 1920. aastast registreeriti "E. Lenderi Tütarlaste erarealkool Tallinnas" ²³⁾.

19) TLA, f.290, n.1, s.37, l.5.

20) TLA, Samas, l.7.

21) TLA, Samas, l.14, 32.

22) TLA, Samas, l.29, 41.

23) TLA, f.52, n.1, s.310, l.51.

1922. aastal mindi üle 6-klassilisele algkoolile ja 5-klassilisele gümnaasiumile vastavalt 1922. aastal toimunud haridusreformile. Kadusid nii ottevalmistuskui pedagoogikaklass ja gümnaasiumi lõpetanu sai kätte 11. klassi lõputunnistuse.

Vastavalt keskkooliseadusele võeti vabariigi valitsuse otsusega avalike keskkoolide võrku "E. Lenderi tütarlaste eragümnaasium Tallinnas" 1923. aastal ²⁴⁾. See andis koolile õiguse saada riigilt toetust. Kõik need sammud astuti selleks, et leevendada teravat puudust haritlaskonna järele, mida noor vabariik tundis oma algaastail.

Peagi saabus ka esimene oluline tähtpäev. 1927. aasta sügiseks oli gümnaasium tegutsenud juba kaks aastakümnet ning saavutanud küllaltki hinnatava positsiooni Tallinna keskkoolide seas.

Juubel kajastus ka ajakirjanduses. Näiteks rõhutas "Kaja" hea nimega E. Lenderi Eragümnaasiumi kuulumist vanemate ja nimekamate koolide hulka ²⁵⁾.

Samuti teatati, et eragümnaasiumi aastapäeva-aktusest võttis osa minister J. Lattik, kes esines tervituskõnega, kooliosakonna direktor G. Ollik ning rohkesti teisi külalisi ²⁶⁾.

²⁴⁾ TLA, f.52, n.1, s.348, l.254.

²⁵⁾ Kaja, 11. september 1927.

²⁶⁾ Samas.

12-le.

- Siiani oli kooli ülalpidajaks olnud täielikult tema asutaja, kes sai riigilt iga-aastast toetust õpetajate palkade osas. 1934. aasta lõpul teatas haridusministeerium, et silmas pidades kooli tulevikku ning selle kindlustamist soovitatakse kaaluda ülalpidaja muutmise küsimust ³¹⁾. Ülalpidajaks peaks olema sihtasutus ja paluti märkida aeg, millal võetakse üle kooli ülalpidamine. Samas praktiliselt ei jõutudki muud võimalust peale sihtasutuse moodustamise, kuna eitava vastuse korral oleks koolivalitsus võtnud üles küsimuse kooli õpetajate palkade riigi osa väljajätmise kohta riigi eelarvest alates 1935/36. eelarveaastast ³²⁾. Sellisel juhul oleks vahe tulnud katta teiste kulutuste arvelt.

Vabariigi valitsuse otsusega kinnitati 22. mail 1935. aastal sihtasutuse "D. Lenderi Tütarlaste Gümnaasium" põhikiri ³³⁾. Selle järgi oli sihtasutuse eesmärgiks kõnealuse õppeasutuse ülalpidamine ja kooli lõpetanute edasiõppimisele ning enesearendamisele kaasaaitamine. Samuti võtab sihtasutus endale kohustuse koolile sobiva maja ja sisseseade ning ülalpidamise suhtes. Kooli tegevust kohustuti korraldama ja edendama vastavate seaduste, määruste ja korralduste ning tunnustatud kasvatuspõhimõtete kohaselt ³⁴⁾.

31) TLA, f.296, n.1, s.25, l.56.

32) TLA, samas, l.56.

33) TLA, f.296, n.1, s.25, l.69.

34) Samas, l.57.

1935. aasta oli väga sündmusterohke kooli elus. Esimest korda kooli ajaloo koliti oma ruumidesse ³⁵⁾. Lähbi kogu kooli ajaloo on olnud just see välusain probleem gümnaasiumile. Esimesed ruumid oli leitud Suur-Karja 8 (praegu Suur-Karja 13, mis on Tallinna Koemaja valduses), kus töötati aastail 1907-14. 1914. aastal seoses saksa koolide sülgemisega vabanesid Toompeal Douglass tn. 2. asunud Henrietten-Schule ruumid, mis nüüd ühriti E. Lenderi gümnaasiumile. Kui Suur-Karja 8 asuvas majas lubati teha ümberehitusi ja suhtuti kooli küsimustesse igati mõistvalt, siis Toompeal seati mitmeid piiranguid õpilastele käitumise osas.

1918. aastal oldi sunnitud jälle kolima. Ainsad koolile sobivad ruumid leiti Maakri tn. 20 asuvas kahes majas (praegu Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käsutuses). Need olid märksa paremad kui kõik eelnevad. Majas oli 11 klassi, saal, kaks söögituba, õpetajatetuba ja direktori kabinet. Kooli ruumes elasid ka teenijad. Ainsa miinusena toodi valgustuse puudumist ³⁶⁾. Samuti oli segavaks asjaks ruumide paiknemine kahes eraldi hoones - esimesed kolm klassi õppisid Toompeal asuvas väikeses majas.

³⁵⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.72.

³⁶⁾ TLA, f.298, n.1, s.26, l.7.

Ühtlasi hakati astuma samme ka oma hoone rajamiseks. Selleks taotleti kõigepealt Tallinna linnavalitsuselt luba ehituskruundi saamiseks. 1922. aastal anti E. Lenderi gümnaasiumi juhatajale põhimõtteline luba ehituskruundi saamiseks nn. Politsojalast ³⁷⁾. 1922. aastal loodi ühtselt finantsiliseks korraldamiseks ehitusühing "E. Lenderi tütarlaste gümnaasiumi hoone".

Kruundi suhtes oli aga ka vastakaid arvamusi. Leiti, et Politseiaiaes paiknev kruund on küll päikeserikas ja muudu igati sobiv, kuid ^{oli ka} teine võimalus - taotleda maaeraldust mujalt, mis oleks linnale mõnevõrra lähemal. Peale minningaid arutelusid pedagoogilises nõukogus otsustati jätta siiski oma kruundi juurde ³⁸⁾.

Samas oli ka selge, et olemasolevate rahaliste ressursidega pole võimalik koolihoonet üles ehitada. Otsustati pöörduda taotluse saamiseks Tallinna joukamate kolonike poole, aga tasapisi ka oma jõududega tegutseda. Selleks planeeriti korraldada loterii 10 tuhande piletiga à 1 kroon ³⁹⁾. Selle idee autoriks oli E. Lender.

1934. aasta veebruaril algul esitati siiski palve ka laenu saamiseks, mis rahuldati juba kuu aja pärast ⁴⁰⁾. Koolimajade ehitusfondist eraldati kavatsitava hoone ehitamiseks 40 tuhat krooni 50 aasta peale. Laenu anti vaid algkooli osas, ülejäänud gümnaasiumi osas jäeti laenupalve rahuldamata.

37) TLA, f.290, n.1, s.25, l.23.

38) TLA, f.290, n.1, s.2, l.2.

39) Samas, l.2.

40) TLA, f.290, n.1, s.25, l.45.

Maja ehitati aastail 1934-1935. Oma summadest kaeti kulusid 31 tuhande krooni ulatuses. Nagu selgub aruandest ⁴¹⁾, saadi riigilt laenu juurde, sest viirase suurus ulatub 113 tuhande kroonini. Lisaks saadi ka veel era-laenu, mille suurus oli 20 tuhat krooni.

Oma hoone ehitati arhitekt Johanseni projekti järgi arhitekti enda järelevalve all. Hoones on 17 klassiruumi, ja nagu "Päevaleht" rõhutab, kõik muud ruumid, mida vajab moodne õppeasutus ⁴²⁾. Artikli autorile jättis uus koolihoone kustutamatu mulje, mida süvendas omapärases klaastornis keerduv trepp. Leiti, et Tallinn on saanud endale senistega võrreldes parima koolihoone.

Hoone ünnistamise protseduuri viisid läbi praost A. Kõõgardal ja Ulapreester N. Päts. Oma majja kolimise-ga oli lahonenud 28 aastat koolile muret tekitanud ja tõsset häirunud probleem. 1. juulil 1935 teatas kooliguhataja, et E. Lenderi Tutarlaste Eragümnaasium asub nüüd oma majas Kreutzwaldi tänaval ⁴³⁾.

Uued ja avarad ning spetsiaalseks otstarbeks ehitatud ruumid tegid võimalikuks ka õppeasutuse edasise laiendamise. 1935. aasta septembris avas uksed ka lasteaed ning lasteaednike seminar ⁴⁴⁾.

⁴¹⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.93.

⁴²⁾ Päevaleht, 11. september, 1935.

⁴³⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.72.

⁴⁴⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.81-82.

Nii saadi mõned aastad edukalt töötada, kui jälle hakkas tekkima probleeme, mis ei olnud tingitud koolist endast. Gümnaasiumist lahkusid 1939. aasta oktoobris mõned õpetajad, kes ründasid välja Saksamaale. Et tegemist oli gümnaasiumi pikaajaliste õpetajatega, kel oli ka küllaltki suur koormus, ei olnud neid võimalik asendada oma kooli õppejõududega ⁴⁵⁾.

Ning ühes aasta pärast pidi 33 aastat edukalt ja heade tulemustega töötanud kool oma ukseid sulgema. 14. augustil 1940. aastal vastu võetud eraõppeasutuste likvideerimise seaduse järgi läksid tasuta riigi omandiks eraõppeasutust ülalpidavate sihtasutuste kinnis-, vallas- ja alusvarad ⁴⁶⁾. Seetõttu osutus teostamatuks sihtasutus "E. Lenderi gümnaasium" põhikirjas avaldatud eesmärk.

Teade lõpeb käsuga E. Lenderi tütarlaste gümnaasium likvideerida, varad ja arhiiv üle anda. Alla on kirjutanud siseministri abi Paul Vihalem.

E. Lenderi Gümnaasiumi asemel alustas tööd 1940/41. õppeaastal Tallinna VIII Keskkool. Algkooliõpilased saadeti laiali Tallinna algkoolidesse.

Kooli asutaja ja kandaegne direktress Elfriede Lender emigreerus 1944. aastal Rootsi, kus veetis oma elu viimased aastad. Ta suri Stockholmis 10. aprillil 1974. ⁴⁷⁾.

⁴⁵⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.128.

⁴⁶⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.128.

⁴⁷⁾ Kodumaa, 17. aprill 1974.

3. E. Lenderi Gümnaasiumi õppe- ja kasvatustööst

Kooli õppekeeleks tsaarivõimu perioodil oli väga mitmetel kaalukatel põhjustel vene keel. 1916. aasta sügisest mindi üle eesti õppekeelele. Kuid vaatamata sellele, et kool muutus nimetuse poolest humanitaargümnaasiumiks alles 1923. aastal, oli võõrkeeltele ja teistele humanitaarainetel oluline koht kooli tegutsemise algaastaist peale.

Nii näiteks 1907. aasta õppeplaanis nädalatundide üldarvust pühendatud keeltele 41,5 % ¹⁾, 1918. aastal koguni 54,1 %, 1931. aasta sügisel aga langeb protsent jällegi 41-le ³⁾. Siit on näha, et kogu eksisteerimise aja jooksul valdav enamus tunde kuulus keeltele.

Need kolm aastat on esile toodud seetõttu, et näidata erinevusi õppeplaanis kolmel erineval ajajärgul: kooli algaastal, eestikeelsele õppetööle üleminekul ning kooli tegevuse hiilgeajal.

1) TLA, f.298, n.1, s.3, l.7.

2) TLA, f.298, n.1, s.14, l.83p.

3) TLA, f.298, n.1, s.30, l.17, 26.

Edasine areng, nagu juba nägime, seisnes õppeasutuse laiendamises 1935. aastal lasteaias ning lasteaednike seminari avamise kujul.

Kogu kooli ajaloo vältel võib jälgida ka suhet erinevate võõrkeelte vahel. Kui 1907. aasta õppekavast on näha, et esimeseks võõrkeeleks on prantsuse keel 27 tunniga nädalas kogu gümnaasiumis, siis 1913. aastaks oli esikohale tõusnud saksa keel, mida eelneval perioodil oli õpetatud teise võõrkeelena. Nüüd jäi prantsuse keel teiseks võõrkeeleks. 1907-17. aastail õpetati kolmanda võõrkeelena eesti keelt kuni kolmanda gümnaasiumi klassini 2 tundi nädalas, edasi vaid üks tund. 1914/15. aastal aga näiteks oli eesti keel vaid kolme ettevalmistusklassi igas klassi-kompleksis 2 tundi nädalas ⁴⁾.

1918/19. õppeaastaks oli tõusnud ka õpetatavate võõrkeelte arv. Senise kolme võõrkeele asemel oli kohustuslik valida neli viiest. Neljanda võõrkeele puhul oli võimalus otsustada kas ladina või vene keele kasuks. Ladina keele õpetamise kohalt väidab E. Lender, et see olevat kavas gümnaasiumi algastastist ning selle õpetamist alustati kuueandast klassist ⁵⁾, mis aga ei kajastu üheski tunnikavas ega -plaanis enne 1918. aastat.

Juurde tuli 1918. aastast veel inglise keel, mida hakati õpetama kolmanda võõrkeelena. Inglise keele osatähtsuse kasv tolloaegsetes Eesti koolides üldse oli tin-

⁴⁾ EAA, f. 384, n. 1, s. 2482, l. 6p-7.

⁵⁾ E. Lender, lk. 226.

gitud selle keele kui maailmakeele tähtsuse tunnetamisest, samuti tihedatest sidemetest Suurbritannia ja Eesti vahel.

Pidevalt kaaluti inglise keele muutmise võimalust esimeseks võõrkeeleks. Järjekordselt tuli see küsimus kõne alla 1932. aastal. Kui inglise keele õpetaja Wilhelmine Anveldt pooldas esimese võõrkeelena saksa keelt, siis ajalooõpetaja Ella Susi arvates oli rahvuspoliitilisest seisukohast vaja tõsta inglise orientatsiooni ⁶⁾. Ka seekord, osaliselt lähtudes meie kultuuritraditsioonidest, otsustati siiski jääda saksa keele juurde. Inglise keel jäi teiseks võõrkeeleks.

1935. aasta sügisest hakati jällegi esimese võõrkeelena andma prantsuse keelt, mille õpetamist otsustati alustada I-II algkooliklassist. Saksa ja inglise keele õpetamist planeeriti jätkata vastavalt teise ja kolmanda võõrkeelena alates III algkooliklassist ⁷⁾.

Kui keeletundidele liita teised humanitaarsed ained, nagu ajalugu, kodanikuõpetus ning usuõpetus, siis tõusis humanitaarainete protsent 54,5-lt 1907. aastal 60,6 %-le 1918. aastal ning 1931. aastal langeb 55,7 %-le. Siia juurde on arvestamata sellised ained nagu joonistamine, eetika, loogika, laulmine, tantsimine jt., mida otseselt küll humanitaaraineiks lugeda ei saa, kuid mis on tihedalt seotud

6) TLA, f.298, n.1, s.2, l.24.

7) TLA, f.298, n.1, s.30, l.190.

isiksuse igakülgse vaimse arendamisega. Nagu näha, pandi olulist rõhku tütarlaste külbelisele kujunemisele, käitumisoskusele ja kasvatussele (eetika- ja tantsutunnid), samuti laialdasele silmaringile ning suhtlemisoskusele.

Et E. Lenderi gümnaasiumis kui humanitaarkoolis oli nõudlus kõige suurem just keelte osas, seda näitab ka 1931. aastal linnakoolivalitsusele saadetud kokkuvõteted õpilaste elukommete ja õppeedukuse kohta. Tabelis 4 on tegemist andmetega algkooli osas:

Tabel 4

Õpilaste käitumine ja õppeedukus 1931. aastal

kl.	õpilaste arv	käitumine		õppeedukus		millises aines nõrku	
		hea	ra-nõrk	hea	ra-nõrk	kõige rohkem	kõige vähem
I	49	49		242	108		
II	51	51		256	142 6	eesti keel	aritmeetika
III	53	53		218	245 10	saksa keel	eesti keel
IV	56	56		268	278 27	maateadus	lood. õpet., sks. k.
V	51	51		238	317 23	saksa keel	maateadus, joonistamine
VI	53	53		229	370 42	eesti k., sks. k.	joonistamine

Koostatud: TLA, f.298, n.1; s.27, l.4.

Tabelist on näha, et käitumisega ei olnud 1931. aastal ühelgi algkooliõpilasel probleemi, küll aga edasijõudmise osas. Tüüpilise nähtusena on I klassis õppeedukus oluliselt parem kui VI-s, kuigi nõrkade hinnete osa ulatub väid

1,5 %-st 6,6 %-ni. Tabelit vaadates tundubki kõige rohkem raskusi olevat just keeltes . See näitab aga nõudlikkust. Heade hinnete osakaal esimeses klassis ulatub tublisti üle keskmise - 69 %. Samal ajal kuendas klassis on see vaid 35,7 %, mis ei ole samuti halb näitaja, kuna nörku on, nagu juba mainitud, 6,6 %.

1930. aastal saatis linnakoolivalitsus kooli professor Albert Saareste poolt koostatud arvustuse gümnaasiumi abiturientide 1928. aasta emakeele kirjutamisi kohta teemal "Ausus ja õiglus isiku ja ühiskonna elus" ⁸⁾. Ühtlasi nõuti tulemuste teatavaks tegemist pedagoogilisele nõukogule. Professor A. Saareste märgib, et tööd olid nii keeleliselt, väljendusoskusest kui sisult keskpärased. Palju oli sisulisi küsitavusi ja väärarvamusi, puudusid kavad. Mõned heaks hinnatud tööd olid halva stiiliga ja sisaldasid raskeid keelevigu. Professori poolt anti karm üldhinnang - nõrgavõitu.

Selliste hindamiste osas pöördus Eesti Keskkoolide Juhatajate Ühingu juhatus 1933. aastal Haridusministeeriumi poole, et loobuda selliste tööde puhul koolide võrdlemisest ja järjestamisest ⁹⁾. Põhjuseks oli asjaolu, et töid ei viidud läbi ühtsetes tingimustes - mõned koolid valmis-

⁸⁾ TLA, f.298, n. 1, §.29, l.355.

⁹⁾ Eesti Keskkoolide Juhatajate Ühingu aastaraamat 1934, nr. IV // Tartu, 1935, lk.40.

tasid selliseid töid intensiivselt ette, teised aga mitte. Tööde võrdlev analüüs ei andnud õiget pilti koolide tasemest, kuna mõnigi õppejõud tegi sellest isikliku atestatsiooni küsimuse ning hinded ei olnud piisavalt objektiivsed. Selliseid juhuseid tuli aga ette äärmiselt harva, nagu tuli harva ette ka õpilaste halba käitumist.

Näiteks on 1930. aastast märges õppenõukogu protokollides, et algkooli III klassi õpilaste Aino Oksbuschi, Svea Olssoni ja Ingrid Sälliku käitumine klassis oli halb. Õpilased otsustati iga järgneva korrariikkumise puhul kõrvaldada klassist, kolmandal korral aga välja heita koolist¹⁰⁾. Otsus tehti teatavaks ka õpilaste vanemaile. Kui meenutame eelnevalt kirjeldatud tabelit õpilaste käitumise ja õppe-
edukuse kohta 1931. aastast ning kõrvutame käesoleva juhu-
sega, siis tundub, et õpilaste käitumine pidigi hea olema, kui iga korrariikkumine tõi kaasa nii karme tagajärgi. Kes tahtis koolis püsida, see pidi selleks ka pingutama mitte ainult õppimise osas. Selliseid eksimusi ja korrariikkumisi tuli arhiivimaterjalis ette vaid paaril korral, mis näitab, et kooli maine oli tõesti kõrge ja käitumise pärast keegi koolist lahkuda ei soovinud.

Õpilaste käitumise ja ülalpidamisoskuse ning suhtlemiskogemuse arendamiseks kasutati ka koolipidusid. Mitte ainult peod, vaid ka tähtpäevad korraldati eelkõige kooli

¹⁰⁾ TLA, f.290, n.1, s.2, l.4.

õpilaskonna jaoks. Nii näiteks kooli avaaktusel 9. septembril 1907.a. pakuti tavakohase šampusepokaali asemel külalistele tass šokolaadi ja küpsiseid ¹¹⁾. Koolipeole võis küll ilmuda külalisega, kuid eelnevalt oli vaja noormeest tutvustada juhatajannale, kes seejärel loa andis. Sama kord kehtis ka tantsukursuste puhul, kus partner pidi vormikohaselt õpetajate käest paluma luba tantsida tütarlapsiga kursuste jooksul. Harilikult see luba ka anti ¹²⁾.

Koolipidudel kandsid õpilased pidulikku koolivormi. Algselt koolivormi küllsisse ei viidud, püüdes sellega erineda kroonügümnaasiumeist, kuid peagi hakkasid vormi kehtestamist nõudma lapsevanemad. Esialgu prooviti kitlitaga, mis aga ennast ei õigustanud ¹³⁾. Kindla koolivormi kehtestamise küsimus kerkis 1920-ndate aastate algul. Peale mõningaid arutelusid õppenõukogus jõuti ühisele otsusele, et koolivormi värv peab olema kirsipunane. Erinevatel aegadel pisisetailid - kraed, kätised, põlled - küll muutusid, kuid põhiosas jäi vorm samaks kogu kooli tegevusaaja vältel.

1921. aastal nõudis vormi ja peakatte väljatöötamist ning registreerimist juba linnakoolivalitsus ¹⁴⁾.

¹¹⁾ E. Lender, lk.216.

¹²⁾ ELG. Raamat meie kunagisest koolist ..., lk.86.

¹³⁾ E. Lender, lk.227.

¹⁴⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.10.

Kui vormi kandmine oli ainult soovitatav, siis kaelasideme-
te, ehete, soengute ja. kandmine koolis oli keelatud. Ain-
saks tingimuseks oli vaid, et vorm peab olema odav teha,
nagus. Vormi sisseviimisega püüti kaotada vahet jõukama
ja vaesema päritoluga õpilaste vahel, samuti ühtlustada
koolide üldpilti.

Järgmisel suvel olid probleemiks vormimütsid. Sega-
dust hakkasid tekitama valged suvekatted mütsidel ning mär-
gi kandmine otsa ees. Et selline kombinatsioon sarnanes
Tartu Ülikooli üldmütsile, palus Haridusministeerium mitte
lubada selliselt mütsi kanda ¹⁵⁾. Lenderlaste vormimütside-
ga lahkavamus ei tekkinud, kuna kasutusele oli võetud kir-
sipunane barett, märgi asukoht aga määrati kindlaks vasema-
le küljele.

2. juulil 1936.a. kinnitati linnakoolivalitsuses
E. Lenderi gümnaasiumi vormimüts uues variandis ¹⁶⁾. Põhi-
osas jäi müts samaks - kirsipunane barett vasakul küljel
asuva märgiga, millel tähed E.L.G. Erinevus seisnes vaid
selles, et vastavalt vanuseastmele lisandus nüüd mütsile
üks kuni kolm mustast paelast täisnurka avausega vasemale
ja tipuga bareti keskel. Seega algkooli eraldas baretil
üks, progümnaasiumi kaks ja gümnaasiumi kolm paela ¹⁷⁾.

¹⁵⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.16.

¹⁶⁾ Samas, l.68

¹⁷⁾ Samas, l.87-89, samas kavand.

Vormi värv osutus vägagi õnnestunuks. Isegi praegu meenutavad mitmed tolleaegsed Tallinna gümnaasiumide õpilased oma lenderlastest sõbrannade ilusaid koolikleite.

Nagu näeme, kandis E. Lenderi gümnaasium õigustatult humanitaargümnaasiumi nime. Paljudele võib sellane range kasvatustöö tänapäeval tunduda mõnevõrra puritaanlikuna, kuid võime julgelt väita, et see on andnud väga häid tulemusi, mis on näha praeguseini.

4. Õpetajaskond

Eks selle poolest olegi erakoolid riigikoolidest üle, et seal võib õpetajaskonna sekka sokutada paar haritud hullu, ilma et peaks end kellegi ees õigustama ¹⁾.

Esimesed õpetajad avatavasse gümnaasiumisse leidis E. Lender oma senisest algkoolist, kuid põhiline töö selles osas seisis veel ees.

Esimest, 1907/08. õppeaastat, alustati 17-ne õpetajaga ²⁾. Sooline tasakaal oli enam-vähem võrdne õppejõudude seas - 9 mees- ja 8 naisõpetajat. Mõni alguses leitud õppejõud jäi kooli väga mitmeks aastaks, näiteks Maria Barhova, kes töötas E. Lenderiga koos juba algkooli päevil, hiljem gümnaasiumis kuni 1914. aastani, 1935. aastast aga lasteaednike seminaris.

Naisõpetajad olid valdavalt koduõpetaja kutsega,

¹⁾ Davies Robertson. Viies osaline, Tln. 1990., lk.124.

²⁾ EAA, f.93, n.1, s.69, l.64.

kodukasvataja õigustega vaid E. Lender ja O. Dadõkina ³⁾. Meesõpetajaist suutis juhatajanna komplekteerida kohe alguses väga tugeva kaadri - kõik peale preester Aleksander Grivtsevi ja pastor Johann Keerigi olid teiste gümnaasiumide õppejõud.

E. Lenderi püüdeks oli hankida oma gümnaasiumile põhiliselt eestlastest õpetajaid - oli ju ka kooli eesmärgiks anda haridust eeskätt eestlannadest gümnaasistidele. Kuid esialgu suudeti need plaanid teostada vaid ettevalmistusklassides: rahvusest olulisemaks peeti siiski õpetaja taset ning pedagoogilisi võimeid. Näiteks meenutab E. Lender oma mälestusteraamatus Maria Barhovat, kes - rahvuselt venelanna - tuli väga edukalt toime oma aine õpetamisega eesti keeles, kohati aga oli sunnitud selgitusi andma koguni saksa keeles ⁴⁾.

Erakooli pidajail oli õpetajate valik üsnagi piiratud. Põhjus seisnes selles, et nendes koolides töötamine ei andnud õpetajaile õigust pensioni saamiseks. Kuna kroonugümnaasiumide õpetajail oli lubatud anda teatud arv tunde väljaspool oma kooli, siis kasutasid seda mitmedki erakoolid leides endale niiviisi kõrgetasemelise, ehkki ebapüsiva kaadri. Tunnid eragümnaasiumides olid lissisestulekuallikaks kroonugümnaasiumide õpetajaile. Erakoolides maksti aastatunni eest 5-10 rubla rohkem, kõrgem tunnitasu oli aga ainuke võimalus erakoolidele palgata kvalifitseeritud õppejõude.

³⁾ EAA, f.93, n.1, s.69, l.64.

⁴⁾ E. Lender, lk.274.

Kuna esimesel tegevusaastal avati vaid kaks ettevalmistusklassi ning põhiklassidest vaid I, III ja IV, siis seega oli õpetajate koormus esialgu üsnagi väike. Aasta-aastalt see aga tõusis nagu ka õpetatavate ainete hulk. Suurenes ka õpetajate arv, kuna enamused õpetajaist olid tunniandjad. Kui 1907/08. õppeaastal oli õpetatavaid aineid 15 ja õpetajaid 17, siis 1911/12. õppeaastal juba oli õpetatavaid aineid 25 ringis ⁵⁾ ja õpetajate arv tõusnud 33-le ⁶⁾. Samal aastal avati esmakordselt ka VIII klass.

Üleüldine majanduslik tõus mõjus otseselt E. Lenderi gümnaasiumi majanduslikule seisule positiivselt. Eelkõige oli see märgatav õpetajate hulkades. Nüüd oli enamik õpetajaid juba korralised, mitte aga tunniandjad, nagu varem. Paljud neist olid koolis töötanud asutamisest saadik, õppejõudude read täienesid ka gümnaasiumi endiste õpilastega, kes peale kooli pedagoogikaklassi lõpetamist asusid seal õpetama, nt. Erika Enoch, Erika Kiisil (vt. lisa 1).

1918. aastat, Eesti Vabariigi väljakuulutamisele järgnenud perioodi ja erakoolide eestikeelseiks muutumist, tähistab saksakeelseiks tehtud linnakoolidest mitmete õppejõudude ületulek erakoolidesse. E. Lenderi gümnaasiumisse siirdusid sellised tunnustatud õppejõud nagu Hans Männik, Jaan Rumma jt.

Muudele raskustele lisandus veel üks probleem:

⁵⁾ EAA, f.96, n.1, s.25, l.52.

⁶⁾ Samas, l.52.

gümnaasiumist mobiliseeriti sõjaväeteenistusse sellised tugevad õppejõud nagu Hans Oras, Valter Girgensohn, Artur Luhaäär, Hans Männik, Jaan Rumma, Eduard Sommer ja Mihkel Lüdig ⁷⁾, kes lahkusid koolist 21. detsembril 1918. aasta käskkirja alusel. Osaliselt suudeti seda gümnaasiumile rasket lööki korvata juba 1919. aasta märtsis, kui sõjaväeteenistusest vabastati Eduard Nipmann, August Kuks, Jaan Johannson, kes koheselt asusid tööle E. Lenderi gümnaasiumisse ⁸⁾. Ohvitseridena teenistuses olevaile õpetajaile otsustati edasi maksta pool õpetaja palka, rahvaväkke ja kaitseliitu võetud isikuile olid asutused kohustatud edasi maksuma täit palka ⁹⁾.

Et hariduse olukorda parandada ja ühtlasi taset tõsta, võttis Tallinna Linnakoolivalitsus 8. detsembril 1920. aastal vastu otsuse, et õpetaja kutseta isikuid võib ametisse registreerida ainult õpetaja kohusetäitjaks, mitte aga korraliseks õpetajaks. Ja sedagi vaid õppeaasta lõpuni ning juhul, kui õpetajavalimistel pole end üles andnud kutseõigustega kandidaate ¹⁰⁾.

Besti Vabariigi algaastail oli segadusi rohkesti. Veel 1923. aastal nõudis Haridusministeerium mitmete gümnaasiumi õpetajate haridust täiendavate dokumentide saatmist ¹¹⁾. Mitmel õpetajal puudusid dokumendid praktika-aastate kohta, mida oli vaja nii palga kui hiljem ka pensioni arvestamiseks. Kuna nüüd kaotasid

⁷⁾ TLA, f.52, n.1, s.214, l.89.

⁸⁾ Samas, l.166, 172, 235.

⁹⁾ TLA, f.298, n.1, s.40, l.9.

¹⁰⁾ TLA, f.52, n.1, s.223, l.12.

¹¹⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.86.

aga maksvuse Venemaal välja antud tunnistused, siis seidsid nii mõnedki õpetajad probleemi ees. E. Lenderi gümnaasiumis kerkis üles küsimus Hans Orase ja Niina Kusbocki osas, kelle dokumendid olid väljastatud Venemaal 1919. aastal ¹²⁾.

Eesti keele oskust nõuti veneaegse kutsega õpetajailt veel 1932. aastal ¹³⁾. Et töökohta leida, tuli esitada vastav tõend või tunnistus. Arvesse läks ka keskkooli lõputunnistusel olev eesti keele hinne. Kui see puudus, tuli sooritada eksamid kutseeksami komisjonis, kes seejärel andis vajamineva tõendi ¹⁴⁾. Tehti küll mõndus neile õpetajatele, kes olid töötanud eesti õppekeelega koolis 5 aastat Eesti Vabariigi iseseisvuse perioodil - neilt ei nõutud ei tunnistust ega eksamit.

Koolinõunik August Kuksi aruandeid ¹⁵⁾ sirvides selgub, et 1920-ndatel aastatel töötas E. Lenderi gümnaasiumis mitmeid vägagi tugevaid õppejõude. On mainitud Vassili Orayat, Artur Georgini, Johannes Paavolit kui parimaid oma aine tundjaid ja lugupeetumaid õpetajaid Tallinnas. Naisõpetajad, näiteks Olga-Helena Tomson ja Lucie Nipmann, saavutasid kiidusõnu eelkõige kohusetruuduse ning süsteemse töötamise eest. Viimaste kohta on märgitud, et töö resultaat on igatahes rohkem kui rahuldav ¹⁶⁾.

¹²⁾ TLA, f.298, n.1, s.25, l.88.

¹³⁾ Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Teataja, 1932.

¹⁴⁾ Samas

¹⁵⁾ TLA, f.52, n.1, s.223.

¹⁶⁾ Samas, l.33-35, 82.

Kui kooli algusaastail püüti igati sisse viia uuendusi ja erineda kroonugümnaasiumidest, ning seetõttu hinnati eelkõige õpetajate fantaasiat ja hasarti (näiteks Voldemar Päts, Agathe Herman)¹⁷⁾, siis nüüd tunduski suund võetavat rohkem süsteemsema hariduse poole.

Kuid vaatamata sellele, et töö laabus kenasti, tuli ette ka lahkavamusi. Richard Kress, kes oli juba koolist lahkunud, ei olnud 1930. aasta oktoobris veel üle andnud kuue aasta jooksul peetud pedagoogilise nõukogu koosolekute protokolle ning ei vaevunud vastama ka järelepärimistele¹⁸⁾. Lõpuks 7. oktoobril 1930. aastal saadetud vastuses nimetas ta pedagoogilise nõukogu otsuseid sisutuks ning mõttetuks. Solvunud nõukogu otsustas asja kohta teha ametliku ettekande koolinõunikule, kuid vaidluse tulemusi kahjuks ei selgu.

Samal aastal saatis linnakoolivalitsus pedagoogilisele nõukogule professor A. Saareste hinnangu E. Lenderi gümnaasiumi 1928. aasta kirjandite kohta. Selles heidetakse ette, et õpetaja jätab parandamata palju vigu - keeleline parandamine pole piisavalt hoolikas, ei suuda ilmselt ka piisavalt juhtida tööde sisulist külge. Ühtlasi leidis professor, et hindamine on kohati liiga pehme¹⁹⁾.

17) E. Lender, lk.

18) TLA, f.298, n.1, s.2, l.2p.

19) TLA, f.298, n.1, s.29, l.355.

Eesti Vabariigi perioodil ei olnud koolijuhatajal kerge leida oma soovidele vastavaid õpetajaid, samuti ei olnud õpetajail lihtne leida sobivat kohta. Viimasest annavad tunnistust arhiivimaterjalis pidevad teated koh-tade otsimisest isegi kutsega õpetajate poolt. Tööpuuduse leevendamiseks õpetajate seas võttis Haridus- ja Sotsi-aalministeerium 1932. aastal vastu määruse, mis keelas ühel isikul pidada mitut kindlapalgalist kohta ²⁰⁾. Erakoolides aga võis vastavalt endisele korrale juurde võtta 15 % ulatuses nädalatundide normaalarvust lisatunde.

1939. aasta sügisel lahkusid koolist seoses välja-rändamisega Saksamaale kõige pikema staažiga gümnaasiumi õpetajad Dagmar Aun ja Wilhelmine Anveldt ²¹⁾. Esimene neist oli koolis töötanud 25 ja teine 20 aastat (vt. lisa 1) ning seetõttu oli kaotus suur. Et mõlemad kuulusid kooli õpetajate raudvara hulka, seda näitab ka E. Lenderi teade, kus on öeldud, et neid kumbagi pole võimalik asen-dada oma kooli õpetajatega ²²⁾.

11. juulil 1940. aastal aga saadeti E. Lenderi gümnaasiumisse ankeetlehed, et selgitada välja vene kee-les õpetamisvõimelised õppejõud ²³⁾. Ankeedid tuli esi-tada linnakoolivalitsusele 25. juuliks samal aastal.

20) Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Teataja, 1932.

21) TLA, f.298, n.1, s.43, l.404, 408.

22) Samas, l.404, 408.

23) Samas, l.459.

9. augustil 1940. aastal teatas haridusosakond, et haridusministeeriumi otsusega 6. augustist 1940 on vabastatud eraalgkooli sulgemise tõttu järgmised õppejõud: E. Lender, A. Makk, S. Kaasik, M. Lannus, C. Reder, S. Utsal, L. Veisserik²⁴⁾.

Gümnaasium likvideeriti otsusega 14. augustist 1940. aastast²⁵⁾.

Arhiivimaterjaliga tutvudes tekitab segadust õpetajate registreerimise kord. Igal aastal tuli õpetaja uuesti ametisse registreerida ning õppeaasta lõpul jällegi lahti registreerida. Haigestunud või mõnel muul põhjusel ametist ajutiselt eemalviibiv õppejõud tuli samuti lahti ja asendusõpetaja ettenähtud tähtajaks ametisse registreerida, tähtaja möödudes aga läbi viia vastupidine protseduur. Selleks oli vaja esitada linnakoolivalitsusele direktrissi poolt avaldus.

Üldse oli E. Lenderi gümnaasiumis 33 tööaasta jooksul kokku 293 õpetajat. Andmeid õpetajaskonnas on antud lisas nr.1. Nimekirjas on sissekandeid 315, kuid siia hulka on arvestatud ka nimede muutmised. Andmed on esitatud esimese nime all, millega õpetaja kooli dokumentatsiooni on kantud. Kahjuks ei ole kõigi õpetajate kohta õnnestunud täielikke andmeid koguda. Kõige rohkem puudujääke esaneb just tsaariaegse perioodi kohta õpetajate

24) TLA, f.298, n.1, s.43, l.461.

25) TLA, f.298, n.1, s.25, l.128.

sünniaasta ja hariduse osas. Täielikud andmed on vaid 160 õpetaja kohta.

Sünniaasta ja kooli tööletuleku aasta on teada 183 õpetaja puhul ning siit selgub, et gümnaasiumi õpetajate keskmine vanus on 33,4 aastat. Enamus E. Lenderi gümnaasiumis töötanud õpetajaid olid tööletuleku hetkel 25-34 aastat vanad - s.o. 52,7 % nende õpetajate arvust, kelle kohta andmed teada on. Küllaltki suur osa on ka 35 ja 44 eluaasta vahel olevaid õppejõude (22,9 %). Järsult aga vähe neid üle 45-aastaste õpetajate osakaal - 12,8 %. Sellele ligilähedane on ka 19-24-aastaste õpetajate protsent (11,7%). Vanim õppejõud gümnaasiumis oli Aleksander Mohrfeldt (63-aastane), noorimad aga Hjalmar Mäe ja Salme Meeritz oma 19 eluaastaga. Keskmine vanus aastate lõikes jäi aga enam-vähem samaks. Kui 1907-17 oli see 32,4, siis 1918-29 tõusis mõnevõrra - 34,2-le ja 1930-40-aastatel langes jällegi - 31,9.

Kuid nagu näha, on suhteliselt püsivam kaader gümnaasiumi tegevuse viimasel kümnendil - 1930-40-aastail oli õpetajate nimekirjas 41 nime. Mõnevõrra rohkem, kuid mitte oluliselt, oli õpetajaid tegevuse algaastail (1907-17) - 51. Üle poole õpetajaist - 96 (s.o. 51,2 %) on koolis töötanud aastail 1918-29.

Keskmiselt on iga õpetaja töötanud gümnaasiumis 3,2 aastat. Põhimass õpetajaist on töötanud koolis vaid 1-5 aastat (217 õpetajat). Kõige soliidsem pagas koolis

töötatud aastate osas on muidugi E. Lenderil, kes oli kooliga seotud kogu selle tegevusaja vältel, s.o. 33 aastat. Edasi tulevad Clara Teige-Röder 28, Dagmar Aun 25 ja Wilhelmine Anveldt 20 aastaga. Kõige vähem jõudis koolis töötada Elly Lasn, kes 1920. aastal lahkus juba enne registreerimist. Suhteliselt suur osa õpetajaist - 17,5 % töötas koolis 6-10 aastat. 11-20 aastat oli koolis 11 õpetajat. Andmed on puudulikud 17 õpetaja osas, kelle puhul pole teada koolis töötamise aja lõppdaatum.

Samas aga tõuseb pidevalt õpetajate haridustase. 102 õpetaja osas pole teada andmeid hariduse kohta, kuid ülejäänutest on valdav enamus - 116 õpetajal - kõrgharidus. 26 õpetajat on kuulunud mitmesuguseid kursuseid, lisaks on nii mitmeidki seminari ja ka muude õppeasutuste diplomiga. Ainult gümnaasiumi (või ka koduõpetaja kutsega) on vaid 28 inimest. Iseloomulik on, et peale 1925. aastat tööletulnud õpetajatest on vähesed ilma kõrghariduseta või kutseta.

Ka rahvuse osas, mille kohta küll lisas andmeid pole esitatud, on aga näha arhiivis, võib öelda, et enamuses oli tegemist eestlastest õppejõududega. Venolaste osakaal oli suurem gümnaasiumi algaastail, hiljem oluliselt vähenes. Sakslasi oli tunduvalt vähem, oli aga ka üks rootslane (Voldemar Klanmann) ja üks poolatar (Sofia Osevitsch).

Vaatamata mõningaile raskustele eriti algusperioodil suutis E. Lender oma ülesande koolijuhatajana täita - suutis koolile komplekteerida tugeva õpetajate kaadri ilma milleta ei oleks gümnaasium saavutanud laialdast tunnustust.

5. E. Lenderi Gümnaasiumi
õpilaskond ja lõpetajad

10. augustil 1907.a. alustati kooli ruumides Suur-Karja tänaval õpilaste registreerimist. Huvi kooli vastu oli kerkinud juba märksa varem. Elfriede Lender meenutab oma mälestusteraamatus: "Mul polnud veel kuraatori vastust, polnud kuulutanud ajalehtedes, kuid minu juurde korterisse, Liivalaia tn. 44, hakkas tulema vanemaid, kes tahtsid oma lapsi kooli üles anda. Tulid mitte ainult lähemad tuttavad, nagu proua Schiffer, kes kirjutas sisse oma tütre Agnese ja õe Helmi Valdese, või proua Kompe, kes andis üles oma tütre Gerda, ka päris tundmatud emad käisid minu kodus. Isegi kaugemalt maalt, nagu Rakvere ümbrusest. Mulle oli eriti sümpaatne maakaupmehe abikaasa proua Bürger, kes tahtis üles anda oma kolm tütart. - Olin kindel, et saan vajaliku arvu õpilasi" ¹⁾.

Esimesel päeval registreerus 10-12 last, ka edaspidi eriti suurt tungi polnud ja üldse kogunes E. Lenderi mälestuste järgi 81 õpilast ²⁾. Aruandest on aga näha, et esimese õppeaasta septembris alustas õppetööd 79 õpi-

1) E. Lender, lk.196.

2) Samas, lk.210.

last ³⁾. Kevadel oli sooviavaldusi küll kogunenud ligi sajaalt õpilaselt, kuid sügisel selgus, et paljud olid siirdunud vastavatud Ludmilla Protopopova eragümnaasiumisse ⁴⁾. Nende laste vanemate arvates ei oleks noor direktriss, kes kooli avamise hetkel oli vaid 25-aastane, suutnud oma gümnaasiumile tagada vajalikku taset. Hiljem paljud muutsid oma arvamust ning lapsed toodi taas üle ⁵⁾.

Gümnaasiumi mäine hakkas kiiresti tõusma. Isegi balti-sakslased, kes teiste rahvusgruppide ettevõtmis- suhtusid tavaliselt küllaltki reserveeritult, tunnistasid E. Lenderi gümnaasiumi oma koolidega võrdväärseks. Võimalik, et üldisele tunnustusele aitas mingil määral kaasa ka juhatajanna abikaasa positsioon. Voldemar Lender kui Tallinna esimene eestlasest linnapea omas just eeskätt linna eestlaskonnale mõneti sümboolset tähendust.

Esimesel õppeaastal oli õpilaste tase väga erinev. See loodeti ühtlustada alles kevadeks. Kuna õpetajad olid suure osas teiste gümnaasiumide õppejõud, siis oli nõudlus üsnagi kõrge ning peagi suudeti saavutada häid resultate.

³⁾ DAA, f.95, n.1, s.69, l.65.

⁴⁾ Hiljem kandis see õppeasutus L. Boljajeva tütarlaste eragümnaasiumi nimetust.

⁵⁾ E. Lender, lk.219.

E. Lenderi gümnaasiumi vilistlane Ingrid Nöges-Treikelder kirjutab oma koolist: "Kuna juhataja oskas koondada tugevaid õpetajaid, oli kooli tase kõrge. Kui keegi välja kukkus ja mujale läks, siis olid põhjused muud kui majanduslikud ..." 6).

Kooli õppemaks oli enam-vähem sama, mis saksakeelsetes erakeskkoolides. Kuid juba kooli registreerimisel teatas osa vanemaid, et majandusliku olukorra tõttu on ainult siis võimalik lapsi koolis pidada, kui kooli juhtkond neile õppemaksu osas vastu tuleb 7). Tavaliselt oli kombeks vabastada samast perekonnast teine laps, saksa koolides alandati teisele lapsele õppemaksu 50 %. Viimase põhimõtte võttis omaks ka E. Lender. Kolme ühest pere rest koolis käiva lapse puhul vabastati kolmas õppemaksust täielikult. Samuti olid õppemaksust vabastatud gümnaasiumi korraliste õpetajate lapsed.

Üldiselt püsis õppemaks E. Lenderi gümnaasiumis kogu esimese perioodi vältel stabiilsena. Algselt oli see 50 rublast ettevalmistusklassides 90 rublani IV klassis 8). Vastavalt klasside juurdetulekuga kasvas õppemaks aga kuni 120 rublani VIII klassi 1911/12. õppeaastal. Sellele tasemele jäi kuni 1916. aastani, kui õppemaks tõusis kõigis gümnaasiumi klassides 10 rubla võrra. Olulisem hüpe aga

6) I. Nöges-Treikelder. ELG-st ja tema rajajast - Sirp ja Vasar, 19. mai, 1939.

7) E. Lender, lk.217.

8) EAA, f.93, n.1, s.69, l.64; f.96, n.1, s.29, l.118.

toimus 1918/19. õppeaastal kui ka see kool kisti inflatsiooni-
oonikeerisesse ning, et elus püsida, oli juhatajanna sun-
nitud õppemaksu tõstma plaanitud 150 marga asemel güm-
naasiumis 240 margale ⁹⁾. Ettevalmistusklassides oli siis-
ki õppemaks pisut madalam - 150-200 marka ¹⁰⁾. Ka E. Len-
der ise leidis, et selline õppemaks on juba piisavalt suur
ja paljudele ülejõukäiv ning ei pidanud võimalikuks seda
veelgi tõsta ¹¹⁾.

Samas aga teatas Haridusosakond, et erakoolidele
nõutud toetus kustutati riigi eelarvest, kuna erakoolide
kulude-tulude eelarved ei andnud piisavalt selget ülevaa-
det. Selle asemel tehti ettepanek moodustada komisjon, kes
tegeleks toetusrahade määramisega, uuriks täpselt järele
koolide majandusliku seisukorra, õpilaste arvu jm. ¹²⁾.

Vaatamata raskele majanduslikule olukorrale leiti
võimalusi ka õpilasi toetada. Näiteks on õpilane Hilja
Mahon saanud korduvalt toetust 400 margast 1920. aastal
kuni 2000 margani 1924. aastal ¹³⁾. Toetuste maksmine
jätkus hiljemgi. Ka Harju maakonnaavalitsus palus teateid
Harju maakonnast pärit õpilaste kohta, et 1928. aasta eel-
arvesse nende toetuseks summasid võtta ¹⁴⁾. (1927. aastal

⁹⁾ TLA, f.298, n.1, s.26, l.7.

¹⁰⁾ Samas, l.7.

¹¹⁾ TLA, f.298, n.1, s.37, l.7.

¹²⁾ Samas, l.15.

¹³⁾ TLA, f.298, n.1, s.49, l.1, 6, 10.

¹⁴⁾ TLA, f.298, n.1, s.26, l.230.

õppis E. Lenderi gümnaasiumis 33 Harju maakonnast pärit õpilast; kellest 2 olid täielikult õppemaksust vabastatud) 15).

Kooli majanduslik positsioon paranes järk-järgult ka õpilaste arvu suurenedes. Enamuse gümnaasiumi õpilaste sotsiaalne päritolu oli küll keskmine, aga kohati isegi kehvemapoolne. Õpilaste päritolu analüüsimisel tsaariajal on aluseks võetud jagunemine seisusteks. Sellest annab ülevaate lisa 6. Kuna muudatused seisuste lõikes olid suhteliselt väikesed, siis kõige paremini kajastab vahetõrva seas seisuste vahel aastate protsentuaalne keskmine. Nii oli kõnealusel perioodil aadlike ja ametnike seisusest 14,1 %, linnakodanike seast 32,2 % ja talupojaseisusest 53,6 % õpilaste üldarvust. Omaette seisusena on välja toodud veel välismaalased, kuid need moodustasid keskmiselt vaid 0,15 % gümnaasiumi õpilaskonnast, mis aga ei muuda enam üldpilti. Vaimulikust seisusest oli 1908/09. õppeaastal vaid üks õpilane, mis moodustab 0,06 % õpilaste arvust esimese perioodi vältel. Suurim kõikumine toimuski aadliseisuse puhul - väikseim 1907/08 7,7 % ja suurim 1915/16. õppeaastal, 26,9 % - 19,2 %. Siinjuures tuleb ka märkida, et aadliseisusest õpilased pärinesid peamiselt isikliku aadli ja ametnike, mitte aga põlisaadli perekondadest. Ülejäänud õpilaste seisuslik vahetõrva jäi stabiilseks kogu perioodi vältel.

15) TLA, f.290, n.1, s.26, l.232.

Eesti Vabariigi perioodi kohta on aluseks võetud 1918. aastal kehtestatud jagunemine sotsiaalseisde gruppidesse. Selle kohta annab ülevaate lisa 7. Et aga õpilaste sotsiaalse päritolu kohta antud perioodil on andmed vaid ajavahemikust 1922-29, siis tuleb leppida nende aastate analüüsiga.

Lisast on näha, et nüüd on vasemate kihtide osa õpilaskonnas oluliselt vähenenud ulatudes 0,2 %-st kuni 1,25 %-ni ¹⁶⁾. (Tegemist oli popside, asunikkude ja käsitöölise lastega). Kõige suurema keskmisega on esindatud lahter "muud", s.o. 19,2 %. Järgnevad kaubandusettevõtteomanike järeltulijad 16,3 %-ga ja ametnike lapsed 15,1 %-ga. Olulisel kohal oli ka haritlasperedest pärit õpilaste arv - 12,4 %-ga olid nad neljandad.

Üldiselt iseloomustab E. Lenderi gümnaasiumi õpilaskonda 1918-40. aastail võrreldes eelmise perioodiga märksa suurem tasakaal erinevate sotsiaalsete kihtide vahel (loomulikult kui välja jätta need mõned maakehvistu esindajad, kes üksikuil aastail koolis on õppinud).

Kooliõpilaste rahvuslikku koosseisu kajastab lisa 3. Ka rahvuse järgi jagunemist vaadeldes võib otseselt eraldada kooli ajaloos kahte perioodi: kuni 1918. aastani olid eestlased küll ülekaalus, kuid teiste rahvuste osakaal kõikus 19,5 %-st 1911/12. õppeaastal 8 %-ni 1917/18. õppeaastal. Alates 1918/19. õppeaastast võib aga rääkida

¹⁶⁾ Siin ja edaspidi selle tabeli puhul on lähtutud 1922-29. õppeaastate protsentuaalsest keskmisest.

praktiliselt muude rahvuste puudumisest gümnaasiumis - nende protsent kõigub 0,2 ja 0,4 vahel, mõnel aastal aga puudub hoopis. Tegemist on vaid mõne üksiku venelase või sakslasega. Lahter "muid" sisaldab ilmselt andmeid sega-vereliste õpilaste kohta. Siit võib näha, et kool on algusest peale täitnud omale püstitatud eesmärgi - anda keskharidust eesti soost neidudele.

Kahjuks on lisa 3 ebatäielik. Andmed puuduvad esimese nelja tegevusaasta osas, 1912/13. õppeaastast ning gümnaasiumi viimase kümne tööaasta kohta. Kuid tundub, et 1920-ndatest aastatest alates arvestati siiski rohkem kodakondsust kui rahvust, kuna õpilaste nimekirjades esineb mõnigi kord nii vene, saksa kui juudi päritoluga nimesid. Viimaste puhul lisab kinnitust ka kohati esinev märke usu- lise kuuluvuse kohta.

Ka lisa 4, õpilaste jagunemisest usutunnistuse järgi, on esitatud kahes osas vastavalt kooli ajaloolise arengu perioodidele. Kui kuni tsaariaja lõpuni toodi omaette välja reformistide ja juudiusuliste õpilaste osakaal, siis alates 1918. aastast on need andmed paigutatud ühte lahtrisse pealkirjaga "muid ristiusulisi".

Kui esimesel perioodil oli luterlasi keskmiselt 81,2 % ja õigeusklikke 12,6 %, siis teisel perioodil võib, nagu rahvuse puhulgi, märgida vaid üksikuist teise usu esindajaist. Õigeusklike protsent langeb 4,7-le, katoliiklasi, baptiste ja teisi (sh. juudiusulisi) on vaid tähtsusetu osa - 0,05-0,3 %. Luterlased moodustavad 95 % kogu

õpilaskonnast. Kuni 1916. aastani oli oluline osa siiski ka juudiüliõpilastel - keskmiselt 3,1 %. Kõige vähem oli neid 1910-12. aastail - 1,4 %, kulmineerus aga 1915-17 - 4,5 %. Teatavasti oli juutide vastuvõtt kroonuõppeasutustesse piiratud, sellest ka nende tung erakoolidesse. Katoliiklaste arv püsis enam-vähem ühel tasemel kogu perioodi vältel - keskmiselt 1,4 %. Kooli algusaastail oli neid rohkem, 1917/18. õppeaastaks aga kõigest 0,2 %. Sama tendents avaldub ka baptistide puhul, kelle osakaal pole küll märkimisväärne, kuid moodustab siiski 1909/10. õppeaastal ligi 2 %, järk-järgult aga langeb 1917. aastaks 0,4 %-ni. Kooli algusperioodil esineb viie aasta jooksul ka üksikuid reformiste, kes vahepeal küll statistikast puuduvad, kuid ilmuvad jälle 1917/18. õppeaastal. Siis on nende arv järsult tõusnud: endiselt 0,4 - 0,6 %-lt 1,2 %-le. Keskmiselt moodustab see 0,2 % esimesel perioodil.

Lisas 8 ja 9 on esitatud õpilaste arv klasside lõikes. Esimesel perioodil oli keskmiselt 20-30 õpilast klassis. Teisel perioodil aga on märgata järsku tõusu, mis küll saab alguse juba 1917/18. õppeaastast. Kogu kooli tegevusaja vältel oli 40,4 õpilast keskmiselt igas klassis. Seejuures väheneb õpilaste arv oluliselt gümnaasiumi osas ja eriti gümnaasiumi viimases klassis. Teisel etapil see tendents küll enam nii suurelt esile ei tõuse, kuid vahe on siiski olemas.

E. Lenderi gümnaasiumi esimene lend lõpetas 1912. aastal. Paralleelselt lõpetas VII ja VIII klass. Viimane oli pedagoogilise kallakuga ja selle lõpetamine andis õpilastele koduõpetaja kutse. Alates 1920. aastast kaob VII klassiga kooli lõpetamise võimalus ning 1922. aastal klasside numeratsioon muutub - ettevalmistusklassid asenduvad I-III klassiga ja gümnaasiumi lõpetajale antakse VII või VIII klassi lõputunnistuse asemel kätte XI klassi oma. VII ja VIII (hiljem XI) klassi lõpetajate puhul on andmeid analüüsitud eraldi, kuna seitsmenda klassi lõpetaja nimi võib korduda järgmisel aastal pedagoogikaklassi lõpetanute seas. Lõpetanute nimekirjad on antud lisas 2. Nimekirju võrreldes on näha, et VIII klassi lõpetanute seas on küllaltki suur protsent eelmisel aastal oma koolis VII klassi lõpetanud õpilasi. Kui keskmine neil aastail on 62,2 %, siis 1913. aastal ulatub kogum 92 %-ni. Iseloomulik on aga fakt, et 1914. ja 1918. aastal lõpetab oma kooli pedagoogikaklassi vaid 35 % eelmisel kevadel VII klassi lõpetanud tütarlastest.

Lisas 2 on antud ka õpilaste sünniaasta, märke usu- lise kuuluvuse kohta ning 1917. ja 1918. aasta osas kooli astumise aeg. Üldse lõpetas VII klassi 137 õpilast. Neist keskmiselt 82,1 % luterlasi (lisas tähistatud tähega L), õigeusklikke (Õ) 14,7 %, juudiusulisi (J) 1,8 % (1916. ja 1918. 1 inimene) ja katoliiklasi (K) 1,3 % (1914. ja 1917. 1 inimene).

1919. aasta kohta andmed puuduvad, hiljem aga VII klassi lõputunnistust välja ei antud.

Keskmiselt lõpetati VII klass 18-20 aasta vanuses - 77,6 % lõpetanuist kuulub sellesse gruppi (seejuures kõige rohkem - 30,6 % oli 19-aastaseid). Üsna tavaline oli ka 17-aastane VII klassi lõpetaja (15,8%). Kuid tuli ette ka suuremaid kõikumisi vanuses - 16-aastaseid (1916. aastal 2, s.o. 1,5 %) kuni 22-aastaseid (1918. aastal 1, seega 0,5 %). Mõnevõrra rohkem oli 21-aastaseid lõpetajaid: 1914-18. aastail kokku 4 inimest, mis moodustab 3,1 %.

Kuna 1917. ja 1918. aasta nimekirjadele on lisatud andmed õpilaste kooli astumise kohta, siis on võimalik teha natuke statistikat ka gümnaasiumis õppimise aja osas. Kui 1917. aastal 43,5 % õpilastest oli koolis õppinud 7-9 aastat, siis 1918. aastal toimus oluline pööre ning enamus - 46,9 % abiturientidest oli kooli lõpetamise hetkeks seal käinud vaid 1-3 aastat. Eelmisel aastal oli 1-3 aastat koolis õppinud vaid 13,0 % lõpetajaist. 1918. aastal ligi kolmandik lõpetajaist oli koolis õppinud 7-9 aastat. 10-11 aastat koolis õppinuid oli vaid 4: 1918. aastal Olga Kogel (11 aastat), Fernande Plieman (11 aastat) ja Hilda Laur (10 aastat) ning 1917. aastal Hilda Paltson - ainuke selleks ajaks 10 aastat koolis õppinu, kes aga VIII klassi edasi ei läinud.

Kui 1917. aastal oli keskmine koolis õppimise aeg 6,2 aastat, siis 1918. aastal vähenes see 1,4 aasta võrra ulatudes nüüd 4,8 aastani.

Ajavahemikus 1912-40 oli VIII, hiljem XI klassi lõpetajaid kokku 614. Kui VII klassi lõpetajate seas olid tütarlapsed vanuses 16-22 aastat, siis VIII (XI) klassi lõpetanute vanus mahub piiridesse 17-24 aastat. Põhiliselt olid gümnaasiumi lõpetajad 18-20-aastased (kokku 84,7 %). Väiksema osa moodustavad 21-aastased - 3,3 %. Vanimad, 24-aastased, olid Maria Krüger (lõpetas 1912) ja Alide-Marie Riiberg (lõpetas 1930). Nagu näha, on gümnaasiumi lõpetajate vanuseline dünaamika mitte ainult tsaariajal, vaid ka vabariigi ajal oluliselt suurem kui tänapäeva keskkoolilõpetajate seas.

Kuni 1920. aastani on võimalik jälgida ka lõpetanute usulist kuuluvust: 77,2 % lõpetanuist olid luterlased, teine koht kuulus õigeusklikele - 11,3 %. 3,5 % oli katoliiklasi, 2,1 % baptiste ja 1,7 % juudiusulasi. Nagu VII klassi lõpetajate puhul, on ka siin esitatud aastate protsentuaalne keskmine. Ilmneb eelnevaga sarnane, ja ühtlasi ka tüüpiline tendents - peale 1918. aastat oluliselt väheneb või koguni kaob teise usku kuuluvate õpilaste osa ning kool muutub vältavalt luterlikuks. Peale 1922. aastat enam märkeid usulise kuuluvuse kohta nimekirjadesse lisatud ei ole.

Mis puutub koolis õppimise aega, siis mõlemal aastal valdav enamus õppis koolis vaid 1-3 aastat (vastavalt 42,9 ja 40 %). Keskmine koolis õppimise aeg 1917. aastal oli 5 ja 1918. aastal 4,7 aastat. Seejuures on huvitav märkida, et 1917. aastal 28,6 % lõpetanuist oli koolis

õppinud 10-11 aastat.

E. Lenderi Gümnaasiumist on võrsunud hulgaliselt nimekaid naisi; kes on saavutanud tunnustuse väga erinevatel aladel. Nii näiteks on gümnaasiumi tuntumate lõpetajate seas viiuldaja Carmen Prii-Romanenko, pianist Karin Prii-Raudsepp, maalikunstnik Arville Puuström-Uus, dr. Silvia Meema-Veerus ja dr. Endla Hiielo-Saarkund¹⁷⁾. Siia hulka kuuluvad vaieldamatult ka kirjanik Silvia Airik-Priuhka ja, võib-olla isegi kuulsaim ning nimekaim gümnaasiumi vilistlane, rahvusvahelise mainega keeleteadlane, Tartu Ülikooli audoktor professor Ilse Lehist¹⁸⁾. Samuti võiks mainida Eestis elavat tõlki Valda Rauda ning kunstiajaloolast Tui Koorti. Need kümmekond nime aga ei ole veel kaugeltki kõik neist, keda võiks veel esile tuua.

See näitab, et Elfriede Lenderi Gümnaasiumi panus eesti tütarlastele keskhariiduse andmiseks ning meie rahvusliku intelligentsi ettevalmistamisel oli vaieldamatult suur.

17) E.L.G. Raamat meie kunagisest koolist ... lk.180-193.

18) Eesti kirjakuulutaja eksiilis. Lund, 1989.

Lõppsona

Käesolevas diplomitöös on antud ülevaade Elfriede Lenderi eragümnaasiumi asutamisest, tegevusest, õpilaste ja õpetajaskonnast aastail 1907-40. Neil aastail on gümnaasium etendanud väga olulist rolli eesti tütarlaste keskhariduse saavutamisel.

Alates 1907. aastast kulges eesti tütarlaste teo haridusele põhiliselt läbi eragümnaasiumide, mille tüüpiliseks näiteks oli ka E. Lenderi Tütarlaste Eragümnaasium. Õppeasutus avati ajajärgul, kui eesti tütarlastel olid väga kitsad tingimused keskhariduse omandamiseks ning seega omas kool tegevuse algusperioodil tähtsust eelkõige kui üks vähesi eestimeelseid õppeasutusi. Seetõttu oli tegemist just noortele eestlannadele hariduse saamiseks vastuvõetava variandiga, kuigi kooli ajaloo esimesel etapil oli õppekeeleks vene keel. Haritud eesti naise kujundamine oli juhatajanna poolt eesmärgiks seatud kogu kooli tegevuse jooksul, eeskätt aga teisel perioodil, mil laienes tütarlastel võimalus ka ülikooli pääsemiseks. Et igaüht järgida enesele avanise eel püstitatud eesmärki - anda haridust eesti tüdrukutele - tehti vastavalt võimalustele soodustusi ka neile, kel majanduslikult ei olnud

võimalik eragümnaasiumis õppida.

Gümnaasium sai kiiresti jalad alla nii majanduslikult kui õppetöös. Et kooli tase oli algusest peale kõrge, seda näitab kõigi Eestis elavate suuremate rahvusrühmade poolhoid, mis kiiresti saavutati. Sakslased tunnistasid kooli võrdseks enda omadega, samuti oli tal arvestatav positsioon venelaste seas. Aga ka juudid, kelle laste vastuvõtt kroonugümnaasiumeisse oli piiratud, kasutasid agaralt võimalust anda oma tütardele keskharidust E. Lenderi õppeasutuses.

Kooli ajaloo teine periood algab 1918. aastast. Sel härmiselt tähtsal daatumil kogu eesti rahva jaoks toimus murrang ka kooli elus. Mindi üle eestikeelsele õppetööle. Nüüd oli sellega teatud mõttes ammendatud kooli senine eesmärk ning koheselt püstitus uus. Põhirõhk kandus eesti tütarlastele keskhariduse andmiselt igakülgselt haritud noorte naiste kasvatamisele ja ettevalmistamisele ülikooli astumiseks.

Kiiresti ületas gümnaasium õppekeele muutumisega seotud raskused. Oli ju puudus õpetajatest, õpikuist ja mõneski aines ei olnud erialane terminoloogia täielik.

Ülikooli astumiseks oli vaja anda vastavaid teadmisi ja oskusi, õpetada iseseisvalt mõtlema ja töötama süvendades neid eeldusi, mis võimaldaksid kõrgkoolis tegutseda teaduslikul alal.

Kuni jõulis gümnaasiumi arendajaks, kui kooli edasine areng oli suunatud õppeasutuse laiendamisele 1935. aastal lasteaias ja lasteaednike seminari näol.

Sellisel töötati kuni 1940. aasta suvel kooli sulgemiseni.

Praeguseks on E. Lenderi Gümnaasiumi endiseid õpilasi väga mitmel pool maailmas. Ajaloosündmuste tõttu võib neid leida nii läänest kui idast. Sõltumata sellest, kuhu elutee on neid viinud, on nad kõikjal edukalt toime tulnud. Selle eest on nad osaliselt tänu võlgu oma heale haridusele. Neist on võrsunud väga erinevaid aladel edukalt tegutsevaid inimesi.

See oli E. Lenderi õtu suurim eesmärk, mida ta täitis võimaluste piirides. Kahju vaid, et gümnaasium ei ole praegusel ajal oma tegevust jätkanud, kuigi hetk selleks on sobilik.

20.05.1992

M. W. W.

E.Lender's Private Secondary School for Girls Summary

This paper examines E.Lender's Private Secondary School for Girls, its history. The school has played a very important role on the way to education of Estonian girls during the years 1907-40. The school during its first years owned a significance as one of the few schools that carried Estonian mentality, although the language at school was Russian, its aim was to bring up educated Estonian women.

The first chapter surveys the opportunities of getting secondary education among girls at the change of the 19.-20. centuries. It also describes the secondary schools at the beginning of this century, their students, what their ^{work} was based on. From the year 1907, Estonian girls could get the secondary education mostly in private secondary schools, among which E.Lender's Private Secondary School was a very typical example.

In the second chapter research has been made on the historical development of the school. The chapter has been divided into two parts proceeded from the most important datum for the Estonian Republic and the school - the year 1918. The Russian language marks the first period of the school's history, since the autumn of 1918, the introduction of the Estonian language took place, which was the beginning of the second period. At some length the question of the rooms has been dealt with from 1907 to 1935, when the school moved into its own house.

The third chapter analyses the curriculum of the school in several years. It observes the differences of the years 1907, 1918 and 1931. Despite three different periods the tendency was always the same - in E.Lender's Private Secondary School for Girls as humanitarian school attached great importance to the development of the girls' mental and ethical convictions.

The fourth chapter discusses the lecturers of the secondary school, their variation according to the periods of development of the school. The research has been made on the teachers' age, their time of working at school, and also their level of education. A typical E.Lender's school's teacher was 33,4 years old, with higher education and had worked at school on the average 3,3 years. During several epochs 293 teachers have been worked at school.

The fifth chapter examines the students of the school. Among them there has been a big change since the year 1918. When during the first period the majority of girls belonged to social class of peasants, then during the second period the majority of them were of middle rank. The same tendencies appeared in the religious and national distribution. In the first period there was quite a

big number of students from other nationalities and religions. In the second period we can speak about practically Lutheran Estonian school.

It can be seen, that despite difficult years for the Estonian nation, the school has carried out its aim during its whole existence.

Data about social origin, religion and nationalities of the students have been added. Lists of the teachers and graduates of the years 1912-48 and photos of E. Lender have also been presented.

Lisa 1

E. Lenderi gümnaasiumi õpetajate nimekiri

Jrk. nr.	N i m i	Sünni-aasta	Haridus	Millal ja mida õpetanud	10	11
1	2	3	4	5		
1.	Aalberg (Ahlberg) Helmi	1904	TÜ filos. t/k.	1926-27 ajal.		
2.	Aarne, Else	1917	Tln. Konservat.	1940-laulm.		
3.	Admin, Margarete			1910-11 sks. k.		
4.	Afanasjev, Semjon			1909-11 ajal.		
5.	Agapanova, Lydia	1884	Mskv. Kõrg. Naiskursused	1913-17 ajal.		
6.	Agronomov, Nikolai			1910-11 mat., kosmogr.		
7.	Allmann, Rudolf	1876	Petr. Ülik. füüs. t/k	1909-11 mat., lood. õp.		
8.	Amoretti, Olga		koduõp.	1916 aritm.		
9.	Anderkopp, Alice	1896	Peterburi Bestužeri kõrgemad kursused			6. märts 1944 aul
10.	Andevai, Henriette	1897	TÜ põllumaj. kursuse läbi kuulnud	1924-26 keem., lood. tead.		
11.	Annus, Almine	1895	TÜ arstit/k aj. 1)	1926 arst, tervishoid		
12.	Antonov, Fjodor			1909-10 mat., füüs., aritm.		
13.	Anveldt, Wilhelmine	1885	Sorbonne'i Ülik.	1919-39 ingl. k. 1938		
14.	Aristova, Klavdia		Mskv. Kõrg. Naiskursused	1917-18 vn. k.		

1) ajutine asetäitja

1	2	3	4	5
15.	Aue, Katarina			1910-13 käsitöö
16.	Aun, Dagmar	1884	Tln.Sks.Seltsi ped.kurs	1914-39 sks.k. 1934/35, 38
17.	Aunapu, August			1913-14 eesti k.
18.	Aune, Siim	1904	Riigi Kunsti- tööstuakool aj.	1939 joonist., käsitöö
19.	Barhov, Grigori			1909-11 füüs.
20.	Barhova, Maria	1874	Fröbeli Seltsi kursused Petr-s, koduõpetaja	1907-14 aritm.
21.	Pataškova, Klavdia	1867	koduõpetaja	1910-15 vn.k., aj., ped.
22.	Bauer, Heinrich	1857	TÜ filos.t/k cand. hist.	1907-09 sks.k., ajal.
23.	Bobrik, Sinaida			1910 mat.
24.	Bruhns, Oskar	1881	TÜ usut/k cand. theol.	1907-08 usuõp.
25.	Brönsov, Ivan			1910-11 aritm.
26.	Bulavkina, Aleksandra			1909-11 vn.k.
27.	Burtsev, Paul			1917-18 kodanikuõp.
28.	Chevalier, Sophie	1883	koduõpetaja	1911-17 pr.k.
29.	Dadškina, Olga			1907-10 vn.k., ajal.
30.	Danilov, Nikolai			1909-10 joonist., joonest.
31.	Dembskaja, Tatjana	1889	Bobritšev-Puški- ni Kõrg. Ped. Kursused Petr-s.	1917-20 vn.k.
32.	Dembsky, Vjatseslav			1908-09 vn.k.

1	2	3	4	5
33. Djomkina, Elisabeth	1872	Petr.Kõrg.Nais-kursused	1909-14	vn.k.
34. Dolgintsev, Sergei			1908-09	algebra, geom.
35. Dreverk, Frieda	1898	TÜ mag. philos.	1936-	
36. Dreving, Aläde			1908-11	usuõp.
37. Döhrwaldt, Lucia	1884	koduõpetaja	1909-14	sk.s.k.
38. Ehin, Alice			" "	
39. Ehrenvert (Erenurm) Magdalena	1897	TÜ filos.t/k * 2) aj.	1929-35	
40. Emmo, Aleksander	1888	"	1937	füüsika, astronoomia
41. Enoch, Erika	1874	koduõpetaja	1913-18	mat., eesti k.
42. Erdmann, Bernhard	1867	TÜ usut/k	1922	usuõp.
43. Erma, Helene		vt. Lassmann, Helene		
44. Ernesaks, Gustav	1908	Tln. Konservat.	1934-40	laulm. 1938
45. Ernesaks, Stella		vt. Merjam Stella	1938	Joiml. 1940
46. Fjodorov, Vladimir			1907-09	ajal., lood.tead.
47. Frey, Theodor	1898	Petr.Ülik. ajal. keele t/k.	-1926-27	kodanikuõp.
48. Fridolin, Eugen	1884	Ülik. har.	1919-20	ühis.tead.
49. Gantz, Gerhard			1917-18	ldn.k.
50. Georgin, Artur	1891	TÜ füüs-mat.t/k	1918-19	füüs., mat.

2) õpetajakutsega

1	2	3	4	5
51. Girgensohn, Valter	1868	TÜ teol. ajal.	1918-19	sk.s.k. ldn.k.
52. Golitsõn, Lydia		NSVL kodanik? Nadim?	1935-37	ingl.k.
53. Gratraud, Marcelle		Berl. Kuningl. Kujut.	1906-09	pr.k.
54. Greenberg (Grenberg) Johannes	1887	Kunstide Akad-s 8 sem-t.	1929-37	joonist.
55. Grivtsev, Aleksander	1863	vaimulik akadeemia	1907-18	usuõp.
56. Grohman, Vilhelm	1862	TÜ usut/k cand. theol.	1914-	usuõp.
57. Hakk, Alma		vt. Jung, Alma		
58. Hanson, Valentina	1913		1939- ajal., kodaniku- õp.	
59. Hasselbatf, Bruno	1886	TÜ usut/k cand. theol.	1913-15	usuõp.
60. Hellat, Ida	1881	Petr. Kõrg. Nais- kursused	1917-18	lood.tead., geogr.
61. Henschel, Nadežda	1890	Kõrg. naiskur- sused, riigi- eksamid Petr. Ülik. juures	1926-28	lood.tead.
62. Hermann, Agathe	1877	koduõpetaja	1907-11	võiml., tants, 1920-21 laulm.
63. Hermann, Otton			1907	laulm.
64. Herodes, Marta	1901	TÜ filos.t/k *aj.	1932-33	eesti k.
65. Hiion, Xenia				
66. Hildebrandt, Emilie	1858	Fölschi Ij. tütarlaste- gümnaasium	1918-29	pr., sk.s.k.
67. Hoeppeher, Charlotte	1863	Dresdeni era- kunstikool	1917-30	joonist. kunstiajal.

1	2	3	4	5
68. Hoeppener, Max			TÜ mat-füüs. t/k.	1917-18 mat-
69. Holberg, Selma	1896		TÜ filos.t/k mag.philol. *aj.	1936 ingl.k.
70. Horn, Adolf	1897		TÜ usut/k *	1935-38 ⁹ usuõp.
71. Ignatjev, Aleksandr				1917-18 mat., ajal.
72. Ilves, Maria		vt. Voormansik, Maria		
73. Ivanov, Ivan				1907-08 vöiml., tants
74. Jung, Alma	1902		Tln.Linna-tütarl.kool	1922-40 eesti k., ajal.
75. Jungermann, Karl				
76. Johannson, Jaan	1884			1919-20 keemia, lood. tead.
77. Juško, Konstantin				1910-12 ajal.
78. Jürgens, Johann-Leopold	1870		TÜ õigust/k *	1919-31 maatead.
79. Kaasik, S. = Olevitsch				-40 vöiml.
80. Kadilin, Pavel				1909-10 ajal.
81. Kaer, Maria	1889		Petr. Ülik. *	1927-
82. Kahu, Helene	1901		TÜ filos. t/k. germ. filol.	1939-40 sks.k.
83. Kallik, Saara	1898		TÜ mat.t/k	1926-38 ¹⁹³⁸ mat.

811
1940

811
1940
1948/49
1949

811
1940

811
1940
1941/42

1	2	3	4	5
84. Kaljo (Koljo), Kaarel		seminar	1919	eesti k.
85. Kalmn, Fritz (Frantz)			1907-08	mat., füüs.
86. Kartõseva, Lydia			1907-08	vn.k.
87. Kask, Aleksander			1910-13	usuõp., eesti k.
88. Kask, Ilka	vt. Lender, Ilka			
89. Keerig, Johann	1868	TÜ usut/k.	1907-08	usuõp.
90. Kentmann, Friedrich	1878	TÜ usut/k	1915-16	usuõp.
91. Kevend, Elise	1886	teatrikurs., Dresdeni kunstikool	1918-25	ilulugemine
92. Kiesel (Kiisel), Margarete	1879	koduõpetaja	1911-23	võiml., tants
93. Kiisel, Bernhard	1892	Riia Polü- tehnikum	1918-19	võiml., tants
94. Kiisel, Erika		koduõpetaja	1917- mat.	
95. Kippasto, Alide	vt. Laarmann, Alide			
96. Kitzberg, Peeter		TÜ IV kurs. üliõpil.	1917-18	füüs., kosmogr.
97. Kivi, Alfred	1883	Petr. Kunst tööstuskool	1908-15	joonist., voolim.
98. Kiviranna, Rudolf	1912	TÜ mag. theol.	1939-	usuõp.
99. Kiviste, Elmar				
100. Klamann (Klaanmann) Voldemar	1891	University College Londonis	1918	ingl.k.

1	2	3	4	5
101. Klauren, Vambola	1902		*aj.	1936 eesti k.
102. Kolberg, Evald				1910 mat.
103. Koppel, Maara	1914	TÜ filos.t/k.		1937-39 ingl., sks.k.
104. Koppermann, Valter	1913	TÜ usut/k?		usuõp. 1943-1944
105. Kornijenko, Ilja				1911-18 ilukiri
106. Kosk, Aino		vt. Schmidt, Aino		
107. Kožuro, Michael				1911-12 aritm.
108. Krapuhina, E.				1917 ajal.
109. Kress, Erika				1907-09 sks.k.
110. Kress, Richard	1896	TÜ juures keskk. õp.-te kurs.		1923-30 eesti k., mat., psüh.
111. Kubu, Hans	1891	TÜ usut/k 6 sem-t		1918-23 usuõp.
112. Kukkur, Oskar	1893		*aj.	1936-37 eesti k., kirj.
113. Kuks, August	1882	Mskv.Ülik.		1919-22 psüh.
114. Kuljus, Voldemar	1890	TÜ usut/k	aj.	1923 usuõp.
115. Kusbock, Niina	1894	Rütmil ja Plastika Inst. Petr-s.		1921-24 tants, võiml.
116. Kuusik, Paul	1890	TÜ usut/k		1927-29 usuõp.
117. Kuusik, Vladimir	1887	Mskv.Ülik. cand. jur.		1922-29 kodanikuõp.
118. Kõrb, Alice		vt. Lindström, Alice		

1943/44
F. mõrta 1944
haiguste tõttu
kutsuti

1	2	3	4	5
119. Kõrv, Aili				
120. Käppa, Erna	1903	Helsinki Ülik. Võiml. Inst.	1926-34 võiml., tants	
121. Kõõgardal, Ado	1891	TÜ usut/k	1930-36 ¹⁹³⁸ usuõp.	
122. Küttim, Karmen			1931-36 tants	
123. Küllmann, H.			1917-18 mat.	
124. Lamann, Anette			1909-26 sks.k. usuõp.	
125. Laarmann, Alide	1894		1919-23 võiml., tants	
126. Laheste, Hans	1896	TÜ kaubandus	1926-27 maj.tead.	
127. Lahmann, Hermine	1897	koduõpetaja	1918-27 eesti k., usuõp. ⁸⁰⁰ ¹⁹⁴⁰	
128. Lang, Anni				
129. Lange, Edgar			1908-09 ajal.	
130. Lannus, Marta		vt. Laur, Marta		
131. Lasn, Elly	1898	Pärnu Tütarl. Güm.	1920 lahkus enne registr.-st	
132. Lassmann, Helene	1894	Tln.	1918-23 sk.s.k., aritm.	
133. Laur, Marta	1903	koduõpetaja	1923- eesti k., kodulugu	
134. Lebedorff, Egon	1886	Viini Polüteh- nikum	1919-20 lood.tead.	
135. Leinus, Karl			1914-16 laulm.	
136. Leinus, Roman			1915- laulm	
137. Lender, Elfriede	1882	Tln. Tüt. Güm.	1907-40 juhataja	

1	2	3	4	5
136. Lender, Ilka	1912	TÜ filos.t/k *	1939-40 ldn.,pr.k.	
139. Lender, Jutta	1910		1938-39 pr.k.	¹⁹⁴⁰ 8.12
140. Lenebach, Antonio	1874	Neuchatelli k. õpet. sem.	pr.1917-24 pr.k.	
141. Leopas, Edgar	1888	Petr. Ülik.	1919-21 ajal.	
142. Lepp, Erich	1903	Budapesti Aiandusinst. Debreceni Põllumaj.Akad.	1935- aiandus	
143. Leppikson, Stella			1922-23 ingl.k.	
144. Liebert, John			1919-20 ldn.õ.	
145. Linde, Bernhard	1886	TÜ filos.t/k	1939 eesti k.	
146. Lindpere, Samuel	1872	Petr.Konservat. õp-te sem.	1919 laulm.	
147. Lindström, Alice (Alide)	1894	Mskv.Kõrg. Naiskursused	1921-28 ajal.	
148. Lipu-Kreek, Aino		aj.	1939	
149. Luhaäär(Luhaer), Artur	1886	Petr.Ülik. cand. philol.	1918 eesti k.	
150. Lukats, Elisabeth	1902	TÜ filos.t/k	1931-36 eesti k. ^{1938/39}	¹⁹⁴⁰ 8.12
151. Lukats, Jakob	1878	Ülikoolihari- dus	1921 lood.tead.	
152. Lukin, Marta		vt. Laur, Marta		
153. Lukin, Paul	1900	TÜ filos.t/k	1928-30	
154. Lüdigi, Mihkel	1880	Petr. Konservat.	1918-19 laulm.	
155. Madisson, Nelly	1901	TÜ mat-lood t/k. *aj.	193537	
156. Mahlstein,Männik, Lydia			1918-20 güm. arst	

1	2	3	4	5
157. Malsch, Raoul v.	1884		*	1921-22 sks.k.
158. Margens, Agathe		vt. Hermani, Agathe		
159. Margevits, H.				1917-18 ajal.
160. Markova, Lydia				1912-13 ajal.
161. Mastberg, Albert	1878	Riia Politehn. Ülik.		1919 mat., füüs.
162. Matsujev, Jefim				1911-13 lood.õp.
163. Matto, Armin	1899	TÜ maj.	aj.	1928 kodanikuõp.
164. Matto, Helene-Hella	1900	TÜ		1927-32 kodanikuõp.
165. Meeritz, Salme	1901	Tln. Kommerst- aj. güm.		1920-22
166. Mei, Kristina				1916-17 joonist.
167. Meikov, Herta				1907-08 mat.
168. Meritam, Mall	1905	<i>TR</i> <i>deklar</i> <i>1905-14</i>	*aj.	1936 võiml. 1944
169. Merjam, Stella	1909	Berl. Kehakult. Ülik.		1934- võiml.
170. Mickfeldt, Konstantin	1886	Petr. Ülik.		1920-22 kodanikuõp.
171. Miilberg (Miilberk), Juliette	1896	Tln.õp-te sem., TÜ lood.t/k		1930-36 lood.tead. 1944
172. Mikkelsen, Salme	1907	Riigi Kunst- tööstuskooli ped.kursused *		1930-36 joonist., käsitöö
173. Mirka, Marie	1903	TÜ mat-lood. t/k		1933-34 aj.
174. Mohrfeldt, Aleksander	1857	TÜ med., usut/k		1920-23 eesti k.

1	2	3	4	5
175. Monakova, Jelizaveta				1911-18 vn.k. <i>800</i>
176. Must, Kustav				1939- <i>1940</i>
177. Mägis, Alexander	1891	TÜ cand. theol.		1916-18 usuõp.
178. Mäe, Hjalmar	1901	üliõpilane		1920-21 mat., füüs.
179. Mähle(Maehle), Herman	1881	TÜ usut/k cand. theol.		1908-11 usuõp.
180. Männik, Felix	1887	TÜ mat-füüs. t/k.		1921-24 mat.
181. Männik, Hans	1893	TÜ mat-füüs. t/k.		lood.tead.
182. Männik, Salme		vt. Meeritz, Salme		
183. Mölder, Hugo	1896	TÜ õigust/k		1926 kodanikuõp.
184. Ney, Gottlieb	1884	Petr.Ülik. cand. hist.		1919-23 ajal.
185. Nipmann, Eduard	1889	TÜ mat-füüs. t/k.		1919-26 mat., füüs.
186. Nipmann, Lucie	1889	Trt. era- ülikool		1922-25 anat.
187. Noor, Rudolf	1890	Volmari kooli- õp-te sem., keskk.õp.kurs. Trt-s.		1921-22 keem., lood.tead.
188. Nurmiste, Nikolai				1917-18 mat.
189. Nõu, Maria		vt. Reistal, Maria		
190. Nyman, Roman	1881	parun Stieglitz'i kunstikool Petr-s		1911-19 joonist., voolim.
191. Obrutševa, Anna				1907 pr.k.
192. Obrutševa, Maria	1906			1917-18 ajal., geogr.

1	2	3	4	5
193. Ojasson, Oskar	1906	TÜ		1905-39 eesti k.
194. Oras, Hans	1869	misjonikool *		1915-23 usuõp., eesti k.
195. Orav, Villem	1883	TÜ cand hist.		1921-24 ajal.
196. Orgussaar, Dionissi		Tln Vene Vaimul. Seminar		1914 laulm.
197. Osevitsch, Sofie	1890	Tln. Vene Güm. *		1917-33 vn.k.
198. Ossipov, Aleksander	1911	TÜ mag. theol.		1936-1938/39 usuõp.
199. Otsmann, Eugen	1892	Riia Võiml. õp-te kurs.		1918 võiml.
200. Otto, Katarina	1890	TÜ arstit/k		1919-26 güm. arst
201. Paavel, Johann	1874	Riia Vaimul. Seminar		1922-28 psüh.
202. Parbo, Hedvig	1899			1919-21 mat., füüs.
203. Paulner, Marta				1907-09 käsitöö
204. Peetz, Margarethe				1937-38 ingl.k.
205. Pentson, Natalie	1905	Rakvere õp-te Seminar *aj.		1936
206. Perli, Oskar	1875	TÜ mat-füüs. t/k.		1920-21 mat., füüs.
207. Perzeke, Sergei				1911-12 ajal.
208. Peterson, Ernst	1868	Trt. õp-te Seminar		1907-14 1917-18 eesti k.
209. Pihlemann, Oskar	1867	Mskv. Ülik. õigust/k.		1920-32 sks.k.
210. Ploompuu, Aleksander	1875	kreiskooli õpetaja		1919-20

1	2	3	4	5
211.	Plotnikova, Lydia	1866	meditsiini- doktor	1909-14 anat., güm.n.arst
212.	Podošskaja, Luisa	1883	Beiersdorfi II j. lüh.kool Tln-s	1912-13 küsitöö
213.	Molla, Johanna	vt.	Vildebaum, Johanna	
214.	Pokk, Hermine	vt.	Lahmann, Hermine	
215.	Pronnik, Leontine	1893	Tln. Konservat.	1934- ⁸⁴ / ₈₉ laulm. 1940
216.	Protopopov, Aleksei			1915 lood.tead.
217.	Prževladskaia, Sofia			1909-11 vn.k.
218.	Pulst, Alma	1904	TÜ filos.t/k (3 sem-t) aj.	1929 ajal.
219.	Pulst, August			1916 joonist.
220.	Purin, Elvira		Mskv.Kõrg. Naiskursused	1915-16 mat., füüs.
221.	Puu, Gustav	1901	TÜ usut/k (4 sem-t)	1923-25 usutp.
222.	Puusepp, Agnes	vt.	Rudolf, Agnes	
223.	Puusepp, Marta	1903	TÜ filos. t/k	1932-
224.	Põrk, Aleksander	1873	Ülikooli- haridus *aj.	1928
225.	Päts, Voldemar	1878	parun Stieg- litz'i kunsti- kool Petr-s	1907-12 joonist.
226.	Rabinovitš, Glafira			1907-08 pr.k.
227.	Rabinovitš, Ivan			1908-12 ajal.
228.	Rabinovitš, Nadežda	1884	koduõpetaja	1907-17 geogr.
229.	Raup, Elise	1863		1919-21
230.	Reder, Clara	vt.	Teige, Clara	
231.	Reder, Georg	1876	Petr. Konservat.	1921-34 laulm.

1	2	3	4	5
232.	Reichenbach, Marta	1897	Tln.Tüt.Güm., koduõpetaja	1907-08 sks.k., usuõp.
233.	Reimann, Heinrich		Petr.Ülik. Üliõpil.	1919 mat.
234.	Reistal, Maria	1897-	TÜ keemia magistrand	1923-25 keemia
235.	Reitsnik, Melga	1896	TÜ filos.t/k aj.	1940 eesti k., kirj.
236.	Rode (Roode), Anna	1896	TÜ med. t/k	1927-39 ¹ arst tervishoid
237.	Rogoškin, Georgi			1916-18 joonist.
238.	Rogoškina, Jelena	1889	koduõpetaja	1913-17 vn.k.
239.	Rosenbaum, Gabriele		Eberhardi Ij. tüt. kool	1916-18 pr.k.
240.	Rostova, Maria		Petr.Kõrgem. Naiskursused	1916-18 mat., füüs.
241.	Rukteschël, Alice			1910-12 pr.k.
242.	Rudolf, Agnes	1896	balletikool Berliinis	1923-26 võiml.
243.	Rumma, Jaan	1887	Pihkva Ped. Inst.	1918-19 lood.tead.
244.	Rüütel, Juhan	1872	Mskv.Põllumaj. Akad. Polüt.Inst.Sks-l	1919-20 lood.tead.
245.	Saaberg (Saarbek), Albert	1892	Trt. ja Helsinki Ülikool	1918-19 eesti k.
246.	Salman,			1907-08 tants
247.	Sanderson, Alice			1915-16 pr.k.
248.	Savitskaja, Emma	1876	Riia Võiml. õpet-te kursu- sed	1911-18 võiml.
249.	Schilling, Leonid			1908-09 aritm.
250.	Schilling, Sergei	1864		1921-28 vn.k.
251.	Schmidt, Aino	1915	Riigi Kunst- tööstuskool *	1936- käsitöö

1	2	3	4	5	8. KAU
252.	Schönberg, Elisabeth	vt. Lukats. Elisabeth			
253.	Schwarz, Werner	1905	TÜ	1935-37 sks.k.	
254.	Seim, Helene	1905	TÜ filos.t/k Üliõpil.	1930-31	
255.	Semper, Johannes	1892	Petr.Ülik., TÜ mag.philol.	1919-20 eesti k.	
256.	Siebert, John	1867	TÜ usut/k Üliõpil.	1919-25 sks.k.	
257.	Sieger, Marcelle			1909-10 pr.k.	
258.	Siemens, Hedvig	1866	koduõpetaja	1911-13 pr.k.	
259.	Smirnova, Anna			1916-18 usuõp.	
260.	Sommer, Edgar	1893	Petr.Polüt. Inst.	1918 geom., joonest.	
261.	Sorokina, Jelena	vt. Rogoškina, Jelena			
262.	Stahl, Agnes		Petr.Kommerts- inst. õpil.	1919 maatead.	
263.	Stamm, Ellen	1908	TÜ filos.t/k *	1935 ajal. 28/39	1940 õpil. 1948/49 ajal õpet.
264.	Stein, Sergei	1882	Petr.Ülik. Arheol.Inst.	1920-21 vn.k.	
265.	Stepanova, Lydia	1874	Petr.Kõrg. Naiskursused	1911-15 mat., füüs.	
266.	Sternfeldt, Aleksander	TÜ usut/k 1888		1925-30 usuõp., psüh.	
267.	Stockholm (Stokholm), Friedrich	1884	TÜ usut/k	1911-14 usuõp.	
268.	Stoleikin, Ivan			1915-16 lõn.k.	
269.	Susi, Ella	1899	TÜ filos.t/k *	1927-35 ajal., kodanikuõp. 28/39	1940 8. KAU
270.	Sevelkina, Olga		Petr.Kõrgem. Naiskursused	1914-17 vn.k.	

1	2	3	4	5
271. Zaharov, Voldemar				1910-11 mat.
272. Zilginskaja, Jelizaveta		vt. Monakova, Jelizaveta		
273. Tammann, Jüri	1866	Trt. Hollmanni sem., tunnistus usuõp. ped. ja õpet-te edasiharimis- kursustelt TÜ ja Petr. Ülik. juures *	1928-32	
274. Tarkpea, Aleksei				1908-09 aritm.
275. Teige, Clara <i>Reder</i>	1889	Fölschi Ij. tüt. kool, kodutõpetaja	1912-40 juh. abi (1914-1919) (1925-1940)	sk. k. <i>M. K.</i>
276. Teiss, Juhan	1867	Riia Vaimul. Seminar	1918-23 usuõp.	
277. Tender, Marta			aj.	1932-33
278. Tennman, Eduard	1878	TÜ usut/k		1919 psüh., loogika
279. Tetáz, Therese				1907-08 pr. k.
280. Tiks, Maria	1895	koduõpetaja		1927-34 mat.
281. Tombak, Helmi		vt. Uesson, Helmi		
282. Tomson, Olga		Trt. muusika- kool		1932-33
283. Topman, August	1882	Petr. Konser- vat.		1911-13 laulum.
284. Trass, Richard	1882	Petr. Ülik. loodust/k		1921-25 mat., füüs.
285. Treuer, Gerda	1888			1911 sk. k.
286. Treuer, Vilhelm	1875	TÜ usut/k *		1931-32 usuõp.
287. Tsvetkov, Sergei				1911-12 ajal., 1917 loogika

1	2	3	4	5
286. Tšaidov, Vassili		Petr.Sõja-med. Inst.	1915 anat., füüs.,arst	
289. Tšaidova, Maria			1914-15 pr.k.	
290. Tulp, Hilja	1906		1935-36	
291. Uesson, Helmi	1902	Ped.Kursuste kuulaja	1922-23 anat.	
292. Undritz, Magda	1897		1917-18 maateadus	
293. Uritam, Antonie	1892	Keiserl.Ped. Inst.Petr-s ajaloo-filol. t/k	1939- sks.k. *	
294. Usai, Erika	1904		* 1937	
295. Usai, Mihkel	1901	TÜ mat-füüs. t/k	1935-36 mat., füüs. *	
296. Utsal, Salme	vt. Mikkelsen, Salme			
297. Uudeküll, Linda	1906	TÜ filos.t/k aj.	1935	
298. Vares, Maria	1892	TÜ juures eesti keele eksam *	1933-35	
299. Vasilevskaja, Maria			1908-14 pr.k.	
300. Veisserik, Lydia	1903	Tln.sem.juures õp-te etteval- mistuskursus *	1934-40 <i>matem.</i>	
301. Veskimäe, Juliette	vt. Millberg, Juliette		1938/39 <i>8.10 1940</i>	
302. Vieweger, Margarete- Anna	1896		* 1935-37	
303. Viidebaum, Johanna	1893	Beljaeva era- güm.,Trt. suvekurs.	1920-21 anat.	
304. Viirmann, Hans	1869	seminari- haridus	1920 laulm.	

1	2	3	4	5
305. Villemson, Konstantin	1879	Riia Polüteh- nikum (3a-t)	1921 mat., füüs.	
306. Volmer, Paul	1891	Petr. Polütehn. Inst.	1926-27 keemia	
307. Voormansik, Maria	1896	TÜ keemia	1922-23 anat.	
308. Vucht, Marie	1885	Stroganovi kursused	1919-20 joonist.	
309. Vupperfeldt, Emmi			1909-10 käsitöö	
310. Waeden, Anette		vt. Lamann, Anette		
311. Walther, Otto	1887	TÜ cand. theol.	1916-17 usuüp.	
312. Welschli, Sarah	1894	Petr. Kõrg. Naiskursused	1914-17 mat.	
313. Werner, Elisabeth	1871	Tln. Tüt. Güm., koduõpetaja	1910-17 aritm.	
314. Öunapuu, August			1915-14 eesti k.	

Koostatud andmeil: EAA, f.93, n.1, s.69; f.96, n.1, s.22;
f.96, n.1, s.27; f.96, n.1, s.31; f.384, n.1, s.2339;
f.384, n.1, s.2482; f.384, n.1, s.2575; TLA, f.52, n.1,
s.318; f.52, n.1, s.320; f.298, n.1; s.4; f.298, n.1,
s.5; f.298, n.1, s.6; f.298, n.1, s.26; f.298, n.1, s.
29; f.298, n.1, s.40; f.298, n.1, s.41; f.298, n.1, s.
42; f.298, n.1, s.43.

Lisa 2

E. Lenderi gümnaasiumi lõpetanute nimekiri 1912-40

klass	aasta	jrk. nr.	n i m i	sünni- aasta	usuline kuulu- vus	mis aas- tast koolis
1	2	3	4	5	6	7
VII	1912	1.	Bürger, Adeline	1893	L	
		2.	Enoch, Erika	1895	L	
		3.	Florell, Erna	1894	L	
		4.	Hallin, Margarita	1894	Õ	
		5.	Hinno, Selma	1892	L	
		6.	Janno, Helen	1892	L	
		7.	Karel, Melitta	1893	L	
		8.	Kass, Salme	1893	L	
		9.	Kasutina, Ksenia	1893	Õ	
		10.	Kusbok, Klara	1894	L	
		11.	Lauk, Eugenia	1892	L	
		12.	Lepp, Maria	1892	Õ	
		13.	Levet, Marta	1893	L	
		14.	Olev, Alma	1894	L	
		15.	Prževladskaia, Maria	1895	L	
		16.	Simon, Ksenia	1894	Õ	
		17.	Sommer, Alide	1892	L	
		18.	Stahl, Agnes	1893	L	
	1913	1.	Bürger, Felicia	1895	L	
		2.	Janson, Elsa	1896	L	
		3.	Kleitsmann, Helene	1893	L	
		4.	Kriisk, Selma	1895	L	
		5.	Kurasova, Lucretia	1895	L	
		6.	Kuusik, Eugenie	1894	Õ	

	1	2	3	4	5	6	7
VII	1913	7.	Küll, Marta		1895	L	
		8.	Laamann, Hermine		1896	L	
		9.	Linnamägi, Alice		1896	L	
		10.	Müllerstein, Helene		1895	L	
		11.	Olev, Ilse		1895	L	
		12.	Steinberg, Gerda		1894	L	
	1914	1.	Anisimova, Olga		1895	Õ	
		2.	Antjukova, Tatjana		1896	Õ	
		3.	Barhova, Jekaterina		1897	Õ	
		4.	Bürger, Gerda		1897	L	
		5.	Drei, Meeri		1894	L	
		6.	Eksta, Adele		1896	K	
		7.	Kirikal, Anna		1896	L	
		8.	Kommusaar, Eugenie		1896	L	
		9.	Nairismägi, Hermine		1895	L	
		10.	Nurm, Hilda		1894	L	
		11.	Peinar, Meeta		1895	L	
		12.	Peterson, Salme		1896	L	
		13.	Pleks, Margarete		1894	L	
		14.	Raudvere, Terese		1897	L	
		15.	Rikman, Hilda		1894	L	
		16.	Ruudi, Maria		1895	L	
		17.	Saksen, Amanda		1895	L	
		18.	Tihomirova, Klavdia		1896	Õ	
		19.	Tombach, Klara		1895	L	
		20.	Tomson, Hilda		1896	L	
	1915	1.	Antjukova, Tatjana		1896	Õ	
		2.	Bauman, Karin		1896	L	
		3.	Brommig, Ilse		1897	L	

1	2	3	4	5	6	7	
VII	1915	4.	Ilves, Maria	1896	L		
		5.	Jegorova, Jekaterina	1897	Ö		
		6.	Marlei, Agnes	1895	L		
		7.	Nairismäggi, Hermine	1895	L		
		8.	Peinar, Meta	1895	L		
		9.	Puskar, Helmi	1898	L		
		10.	Rosimannus, Julie	1894	L		
		11.	Sevruk, Zinaida	1898	Ö		
		12.	Soots, Maria	1896	L		
		13.	Sundbach, Salme	1897	L		
		14.	Tiks, Maria	1895	L		
		15.	Tomson, Hilda	1896	L		
		16.	Topman, Erika	1898	L		
		17.	Tähe, Elsa	1897	L		
		18.	Ustal, Margareta	1895	L		
		1916	1.	Böttker, Ester	1897	L	
			2.	Hendrich, Valda	1900		
			3.	Kagan, Dora	1900	J	
	4.		Karel,				
	5.		Kippel, Agnia	1898	Ö		
	6.		Peterson, Henriette	1898	L		
	7.		Porre, Salme	1899	L		
	8.		Stamm, Linda	1898	L		
	9.		Talts, Ljudmilla	1897	Ö		
	10.		Undritz, Magda	1897	L		
	11.		Uusman, Alide	1898	L		
	12.		Vaggur, Hilda	1897	L		
	1917	1.	Ahrens, Elfriede	1899	L	1913	
		2.	Andrejeva, Irina	1898	Ö	1908	
		3.	Atteman, Elsbeth	1900	L	1916	
		4.	Bich, Lilli	1900	L	1909	

1	2	3	4	5	6	7
VII	1917	5.	Freiman, Liilia	1897	L	1911
		6.	Jason, Maria	1898	L	1915
		7.	Kalnetis, Anastasia	1896	K	1909
		8.	Kippel, Agnia	1898	Ø	1908
		9.	Kurasova, Ksenia	1899	L	1914
		10.	Laur, Erna	1899	L	1908
		11.	Lintzbach, Selma	1898	L	1911
		12.	Marlei, Melitta	1897	L	1913
		13.	Paltson, Hilda	1897	L	1907
		14.	Parbo, Hedvig	1899	L	1912
		15.	Promisek, Gretchen	1899	L	1910
		16.	Pumbo, Ksenia	1899	Ø	1909
		17.	Reichenbach, Erna	1898	L	1911
		18.	Rätsep, Hilda	1897	L	1913
		19.	Schervel, Elvine	1897	L	1913
		20.	Stunde, Agnes	1900	L	1908
		21.	Tamberg, Stella	1899	L	1910
		22.	Tiimus, Ebba	1899	L	1909
		23.	Vierman, Alice	1900	L	1913
	1918	1.	Admin, Magdalena	1898	L	1917
		2.	Anniko, Alice	1900	L	1917
		3.	Brunberg, Benitta	1899	L	1916
		4.	Busch, Daisy	1899	L	1917
		5.	Bürson, Marta	1899	L	1911
		6.	Drewerk, Frieda	1898	L	1916
		7.	Jakobson, Margarete	1896	L	
		8.	Jofan, Paraskevia	1901	J	1916
		9.	Johanson, Edith	1899	L	1917
		10.	Kalnin, Maria	1899	L	1905
		11.	Karlsberg, Hilda	1896	L	1917
		12.	Karu, Helmi	1900	L	1910

1	2	3	4	5	6	7
VII	1910	13.	Keller, Helmi	1900	L	1909
		14.	Kogel, Olga	1897	L	1907
		15.	Krums, Marta	1899	L	1916
		16.	Köler, Elsa	1900	L	1917
		17.	Laaman, Meta	1899	L	1912
		18.	Lang, Anni	1899	L	1911
		19.	Laur, Hilda	1901	L	1908
		20.	Liik, Magda	1899	L	1914
		21.	Lintzbach, Selma	1899	L	1911
		22.	Luikmil, Helene	1899	L	1916
		23.	Malikin, Lidia	1899	L	1910
		24.	Matiesen, Adele	1900	L	1916
		25.	Märka, Elmerice	1899	L	1913
		26.	Offenberg, Melida	1901	L	1915
		27.	Plieman, Fernande	1899	L	1907
		28.	Reimelt, Alide	1898	L	1910
		29.	Reisberg, Alide	1898	L	1917
		30.	Schiffer, Erika		L	1917
		31.	Saat, Ilse	1901	L	1913
		32.	Seeberg, Erika	1899	L	1908
		33.	Sevruk, Eugenie	1901	C	1909
		34.	Tamm, Alide	1901	L	1911
VIII	1912	1.	Krüger, Maria	1888	L	
		2.	Laur, Klara	1891	L	
		3.	Mikkal, Ida	1891	L	
		4.	Ots, Alma	1891	L	
		5.	Palias, Margarete	1893	B	
		6.	Promnik, Klara	1894	L	
	1913	1.	Allik, Melanie	1891	C	
		2.	Bürger, Adeline	1893	L	

1	2	3	4	5	6	7
VIII	1913	3.	Enoch, Erika	1895	L	
		4.	Florell, Erna	1894	L	
		5.	Hinno, Selma	1892	L	
		6.	Janno, Helene	1892	L	
		7.	Juss, Marta	1891	L	
		8.	Kass, Salme	1893	L	
		9.	Kasutina, Ksenia	1895	Č	
		10.	Lauk, Eugenie	1893	L	
		11.	Lepp, Maria	1892	Č	
		12.	Levet, Marta	1893	L	
		13.	Olev, Alma	1894	L	
		14.	Prževladsckaja, Maria	1895		
		15.	Simon, Ksenia	1894	Č	
		16.	Stahl, Agnes	1893	L	
	1914	1.	Beljagina, Zinaida	1895	Č	
		2.	Bürger, Felicia	1895	L	
		3.	Kaspar, Alma	1891	L	
		4.	Kleitsman, Helene	1893	L	
		5.	Kriisk, Selma	1895	L	
		6.	Kurasova, Lucretia	1895	L	
		7.	Kuusik, Eugenia	1894	Č	
		8.	Köll, Marta	1895	L	
		9.	Laaman, Hermine	1896	L	
		10.	Linnamägi, Alice	1896	L	
		11.	Murro, Klarissa	1894	L	
		12.	Müllerstein, Helene	1895	L	
		13.	Olev, Ilse	1895	L	
		14.	Raud, Elfriede	1893	L	
		15.	Steinberg, Gerda	1894	L	

1	2	3	4	5	6	7
VIII	1915	1.	Bürger, Gerda	1897	L	
		2.	Eksta, Agnes	1896	K	
		3.	Kirikäl, Anna	1896	L	
		4.	Nurm, Hilda	1894	L	
		5.	Peterson, Salme	1896	L	
		6.	Ruudi, Maria	1895	L	
		7.	Tombach, Klara	1895	L	
	1916	1.	Antjukova, Tatjana	1896	Ö	
		2.	Brommig, Ilse	1896	L	
		3.	Ilves, Maria	1896	L	
		4.	Iisak, Gerda			
		5.	Jegorova, Jekaterina	1897	Ö	
		6.	Puskar, Helmi	1898	L	
		7.	Sevruk, Zinaida	1898	Ö	
		8.	Tiks, Maria	1895	L	
	1917	1.	Arenberg, Alma	1898	L	1916
		2.	Antjukova, Tatjana	1896	Ö	1907
		3.	Bauman, Karin	1898	L	1916
		4.	Böttker, Ester	1897	L	1907
		5.	Kagan, Dora	1900	J	1908
		6.	Margevich, Marcella	1898	K	1916
		7.	Peinar, Anna	1895	L	1916
		8.	Peterson, Henriette	1898	L	1911
		9.	Porre, Salme	1899	L	1907
		10.	Stamm, Linda	1896	L	1909
		11.	Talts, Ludmilla	1897	Ö	1908
		12.	Undritz, Magda	1897	L	1915
		13.	UUsman, Alide	1898	L	1907
		14.	Vaggur, Hilda	1897	L	1915

1	2	3	4	5	6	7
VIII	1918	1.	Ahrens, Elfriede	1899	L	1913
		2.	Aunapu, Edith	1900	L	1917
		3.	Ernst, Gretchen	1899	L	1917
		4.	Gering, Melitta	1899	L	1917
		5.	Horst, Karin	1895	K	1917
		6.	Laur, Erna	1899	L	1908
		7.	Marlei, Melitta	1897	L	1913
		8.	Parbo, Hedvig	1899	L	1912
		9.	Reichenbach, Erna	1898	L	1911
		10.	Schevrel, Elvine	1897	L	1912
		11.	Teischev, Dobe	1898	J	1907
		12.	Tiimus, Ebba	1899	L	1909
		13.	Vedam, Maria	1898	L	1917
		14.	Vierman, Alice	1900	L	1913
		15.	Villand, Rosalie	1898	L	1917
VIII	1920	1.	Birkental, Elsa- -Brigitte	1902	L	
		2.	Böttker, Beatrice- -Margarete	1900	L	
		3.	Esmaspäev, Hilda	1899	L	
		4.	Klemkul, Elvine	1900	L	
		5.	Krikerberg, Elise	1901	L	
		6.	Kössel, Elmire	1902	L	
		7.	Kuusental, Liina	1901	L	
		8.	Kuusik, Alma	1901	L	
		9.	Lätte-Paas, Alice	1900	L	
		10.	Marmor, Melanie	1904	L	
		11.	Michelson, Helene	1900	L	
		12.	Oja, Anna	1898	L	
		13.	Peterson, Jutta	1901	L	
		14.	Plinkmann, Irma	1900	L	
		15.	Reichenbach, Irma	1899	L	

1	2	3	4	5	6	7
VIII	1920	16.	Sillenberg, Adele	1899	L	
		17.	Suga, Maria	1901	L	
		18.	Tamm, Elksabeth	1899	L	
		19.	Tamm, Maria	1898	L	
		20.	Tars, Maria	1899	L	
		21.	Teige, Edith	1903	L	
	1921	1.	Abram, Mariette	1900		
		2.	Breiberg, Linda	1902		
		3.	Brenner, Hilda	1900		
		4.	Eisenberg, Alide	1903		
		5.	Espenberg, Erna	1902		
		6.	Herodes, Maria	1901		
		7.	Kalipera, Linda	1901		
		8.	Krahe, Adele	1901		
		9.	Krants, Nadežda	1901		
		10.	Kristal, Magda	1901		
		11.	Körv, Alice	1901		
		12.	Lasn, Elsa	1902		
		13.	Laur, Marta	1903		
		14.	Mennart, Linda	1902		
		15.	Oisro, Hilda	1900		
		16.	Pajus, Agnes	1901		
		17.	Suurkaev, Marta	1902		
		18.	Sälg, Olga	1901		
		19.	Söderde, Elvine	1901		
		20.	Tammann, Linda	1902		
		21.	Tein, Alide	1899		
		22.	Tiismann, Marta	1901		
		23.	Tuuberg, Olga	1899		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1922	1.	Adder, Elfriede	1904		
		2.	Dreifeldt, Herta	1902		
		3.	Esop, Elvine-Loviisa	1901		
		4.	Hakker, Dagmar	1902		
		5.	Hellat, Helene	1904		
		6.	Jallakas, Henriette	1908		
		7.	Johanson, Hermine- -Henriette	1903		
		8.	Kasik, Hilda-Lovisa	1904		
		9.	Kohlap, Marie	1902		
		10.	Kruus, Agnes-Magdalena	1901		
		11.	Laubo, Anna-Marie	1901		
		12.	Leik, Lydia	1902		
		13.	Leisberg, Dagmar	1904		
		14.	Linzbach, Dagmar-Marie	1904		
		15.	Mik, Helmi-Melanie	1902		
		16.	Mägi, Margarete	1903		
		17.	Otsmann, Elvine	1901		
		18.	Parktaal, Vilhelmine	1901		
		19.	Pehostov, Elfriede- -Johanna	1902		
		20.	Peterson, Helene	1903		
		21.	Päärson, Hilda-Aurelie	1904		
		22.	Pärt, Erika	1902		
		23.	Pöllendikk, Salme-Alice	1901		
		24.	Pöllumann, Alma-Helene	1902		
		25.	Ramat, Elise-Katarine	1902		
		26.	Reichenbach, Rhode- -Beatrice	1903		
		27.	Rikmann, Cäcilie- -Pauline	1903		
		28.	Roosa, Agnes-Elfriede	1902		
		29.	Ross, Hilda-Terese	1902		
		30.	Saar, Magdalena- -Johanna	1901		
		31.	Savvi, Ella	1903		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1922	32.	Seim, Helene		1905	
		33.	Sion, Vally- -Aleksandrine		1903	
		34.	Ueson, Helmi-Johanna		1902	
		35.	Valdmann, Agnes-Dagmar		1902	
		36.	Vanatoa, Fernande- -Elisabeth		1902	
	1923	1.	Baring, Olga-Hermine		1903	
		2.	Ehkmann, Emma-Elisabeth		1902	
		3.	Eldring, Renate		1904	
		4.	Evard, Elise		1902	
		5.	Freudenstein, Alide- -Elfride		1902	
		6.	Kulderknup, Olga-Marie		1903	
		7.	Kööba, Mary		1901	
		8.	Laurson, Benita		1904	
		9.	Luks, Helmi-Elisabeth		1902	
		10.	Männart, Aino		1904	
		11.	Michelson, Elfriede- -Vilhelmine		1903	
		12.	Miller, Salme		1901	
		13.	Niinemann, Irene- -Margarete		1904	
		14.	Nogur, Meta-Elfriede		1903	
		15.	Pallo, Eulalia		1904	
		16.	Paermann, Elise- -Vilhelmine		1902	
		17.	Plinkmann, Gerda		1903	
		18.	Rebbane, Hermide		1905	
		19.	Reintam, Herta-Paulina		1904	
		20.	Roba, Agathe-Gabriele		1900	
		21.	Römmmer, Salme		1904	
		22.	Sallun, Helmi-Therese		1904	
		23.	Seebum, Adelheid		1904	

1	2	3	4	5	6	7
1923	24.	Sillart, Emilie- -Rosalie		1902		
	25.	Siunen, Frantsiska- -Henriette		1901		
	26.	Zifk-Puusepp, Thekla-Amalie		1904		
	27.	Targus, Magda		1903		
	28.	Tars, Johanna- -Vilhelmine		1903		
	29.	Tönsing, Ellen		1904		
	30.	Tomp, Alide		1903		
	31.	Vendelin, Erika		1904		
1924	1.	Andersen, Ellen		1907		
	2.	Birkenthal, Luise- -Elisabeth		1905		
	3.	Ehnman, Selma- -Johanna		1905		
	4.	Erik, Meta-Johanna		1904		
	5.	Iob, Amanda-Leontine		1904		
	6.	Janno, Meeta-Kardine		1905		
	7.	Jerves, Hilda-Auguste		1904		
	8.	Kalld, Gerda- -Hildegard		1905		
	9.	Kallipera, Koidula- -Öie		1903		
	10.	Kalm, Leida		1906		
	11.	Kattam, Helmi-Johanna		1905		
	12.	Kilgas, Alma-Lionora		1902		
	13.	Krusiauk, Elvine- -Katrina		1904		
	14.	Laur, Gerda		1905		
	15.	Liister, Karin- -Hildegard		1905		
	16.	Loberg, Karin-Alice		1906		
	17.	Maasepp, Marie		1904		
	18.	Miikmann, Rosalie		1904		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1924	19.	Musikant, Amanda	1904		
		20.	Pajoson, Salme	1903		
		21.	Paulner, Emilie- -Margarethe	1903		
		22.	Pinzel, Anna-Lisette	1904		
		23.	Prommik, Lilly- -Elisabeth	1906		
		24.	Redlich, Salme	1904		
		25.	Rosenberg, Ellen- -Ellmeeri	1905		
		26.	Ruut, Maria	1906		
		27.	Rähheso, Maria- -Elisabeth	1903		
		28.	Sallun, Leida-Helene	1906		
		29.	Schiffer, Hilja	1905		
		30.	Teinmann, Erika	1904		
		31.	Tilemann, Hilda-Marie	1903		
		32.	Tuimann, Edith-Teophile	1903		
		33.	Valli, Elfriede	1903		
		34.	Veber, Salme-Ottilie	1903		
		35.	Viisel, Salme	1905		
	1925	1.	Aule, Elfriede-Johanna	1907		
		2.	Birkenberg, Salme	1904		
		3.	Hannus, Hilda-Helene	1906		
		4.	Kiisvek, Ellen-Adeline	1906		
		5.	Kristal, Ellen	1905		
		6.	Lepp, Elfriede-Helene	1904		
		7.	Lilbok, Elise-Ernestine	1905		
		8.	Multer, Marie-Renate	1903		
		9.	Porre, Leida	1907		
		10.	Puhk, Herta-Marie	1905		
		11.	Pärdi, Erika	1906		
		12.	Rebman, Marta-Rosalie	1904		
		13.	Riise, Lydia	1905		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1925	14.	Rikmann, Helmi-Kristine	1904		
		15.	Sepp, Alma-Maria	1904		
		16.	Tiitz, Astrid	1907		
		17.	Tomson, Ludmilla	1907		
		18.	Tudeberg, Lydia	1906		
		19.	Vahtrik, Hilda-Helene- -Johanna	1906		
		20.	Viidik, Olga	1905		
		21.	Virbel, Ludmilla-Marie	1906		
	1926	1.	Adamson, Hilda	1906		
		2.	Arak, Armilda-Elisabeth	1906		
		3.	Berendsen, Lilly	1908		
		4.	Birkenthal, Lilly-Irene	1907		
		5.	Birse, Sigrid	1908		
		6.	Erm, Elisabeth	1907		
		7.	Evard, Marianne	1906		
		8.	Gerber, Helga	1908		
		9.	Gromulson, Elsa	1906		
		10.	Jalakas, Alma	1907		
		11.	Jarne, Matilda- -Teuronina	1906		
		12.	Leidtrop, Mary	1905		
		13.	Maksim, Johanna- -Hildegard	1905		
		14.	Lirv, Alvine-Rosalie	1909		
		15.	Merska, Hulda-Ludmilla	1908		
		16.	Palm, Hilda	1908		
		17.	Peterson, Eva	1908		
		18.	Rikmann, Karin-Anella	1907		
		19.	Rooberg, Gerturd-Ursula	1907		
		20.	Sein, Elfriede	1907		
		21.	Senno, Benita	1908		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1926	22.	Senno, Ellen-Amilde	1908		
		23.	Unger, Xenia-Fernande	1907		
		24.	Valk, Adelheid	1905		
		25.	Vares, Hilda-Johanna	1908		
		26.	Võmma, Aliide-Hermine	1906		
		27.	Õunapuu, Elfriede	1905		
	1927	1.	Akkerberg, Karin-Marianne	1901		
		2.	Anderson, Agathe-Vilhelmine- -Rosalie	1908		
		3.	Gustavson, Gertrud-Aliide	1908		
		4.	Habermann, Melanie-Astrid	1908		
		5.	Lensmann, Helmi-Johanna	1908		
		6.	Maasepp, Marie	1908		
		7.	Marjuri, Antonina	1909		
		8.	Nõmberg, Miralda	1907		
		9.	Ora, Elisabeth	1907		
		10.	Pajus, Elisabeth	1908		
		11.	Peanberg, Hilda-Henriette	1907		
		12.	Saaliste, Alma	1906		
		13.	Steinberg, Miralda	1909		
		14.	Tammik, Linda-Rosina	1908		
		15.	Tomsen, Vineta-Agathe	1909		
		16.	Truberg, Helmi	1908		
		17.	Tõlpt, Hilda-Emilie	1908		
		18.	Uert, Emmeline-Juliane	1909		
	1928	1.	Einsild, Marta-Elisabeth	1909		
		2.	Greenberg, Hilja-Melanie- -Mariette	1906		
		3.	Jürgens, Helene-Marie	1909		
		4.	Krims, Alma	1906		
		5.	Kuisk, Leida-Johanna	1909		
		6.	Kurvits, Selma	1908		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1928	7.	Loorits, Adele	1909		
		8.	Magnus, Helmerice- -Kristine	1910		
		9.	Muni, Erna-Beatrice	1908		
		10.	Möhlmann, Uarda	1910		
		11.	Möhlmann, Vanda	1908		
		12.	Möistlik, Adele	1909		
		13.	Nömmik, Hilda-Helene	1908		
		14.	Oksa, Herta-Elfriede	1909		
		15.	Peterson, Aino	1909		
		16.	Pressi, Vera	1910		
		17.	Pullmann, Edla	1911		
		18.	Rebmann, Herta	1908		
		19.	Rukki, Ellen	1910		
		20.	Rukki, Valfriede	1910		
		21.	Sapas, Agnes	1910		
		22.	Saarik, Salme-Therese	1908		
		23.	Sepp, Helmi-Hermiine	1910		
		24.	Vare, Alviine	1907		
	1929	1.	Aamisepp, Erna-Aurelia	1910		
		2.	Emmar, Erna-Johanna	1911		
		3.	Jordan, Ksenia	1911		
		4.	Kalm, Aino	1912		
		5.	Kangur, Linda	1911		
		6.	Kuusmann, Julie	1911		
		7.	Pent, Elfriede-Rosalie	1908		
		8.	Rõigas, Erna-Elisabeth	1911		
		9.	Steinberg, Erna	1912		
		10.	Tetsmann, Helmi	1910		
		11.	Treier, Jutta	1910		
		12.	Vagiström, Helene	1909		
		13.	Vendach, Dagmar	1911		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1930	1.	Allikas, Velli-Elfriede	1909		
		2.	Artemjev, Ksenia	1910		
		3.	Hindrikson, Leida-Elisabeth	1910		
		4.	Kann, Vanda	1911		
		5.	Kollin, Edla	1912		
		6.	Krüger, Aino	1910		
		7.	Körver, Asta	1911		
		8.	Laarmann, Leili	1910		
		9.	Luurmann, Bertha-Leontine	1910		
		10.	Malm, Eriisa	1912		
		11.	Multer, Leida	1908		
		12.	Peterson, Maria	1911		
		13.	Pronnik, Alma	1910		
		14.	Pärn, Vilma	1912		
		15.	Päts, Inna	1912		
		16.	Pöldots, Sofie	1911		
		17.	Rabbadi, Asta-Karin	1911		
		18.	Riiberg, Aliide-Marie	1906		
		19.	Sapas, Leonida	1911		
		20.	Schneider, Koido-Emilie	1910		
		21.	Treibek, Salme	1911		
		22.	Uhver, Erna	1912		
		23.	Vagiström, Maria	1911		
		24.	Veerbaum, Ilse	1912		
	1931	1.	Annus, Salme	1913		
		2.	Bademan, Ellen-Dagmar	1913		
		3.	Bökr, Elanda	1913		
		4.	Eerik, Erna	1912		
		5.	Jervan, Erika-Elfriede	1911		
		6.	Johanson, Veronika	1912		
		7.	Klassen, Aino	1911		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1951	8.	Kukk, Linda	1910		
		9.	Leiten, Hulda-Alice	1912		
		10.	Lender, Ilka	1912		
		11.	Lender, Jutta	1910		
		12.	Lindus, Erna	1913		
		13.	Linge, Erika	1912		
		14.	Lipp, Lydia	1913		
		15.	Masing, Alide-Emilie	1912		
		16.	Oksa, Adele	1913		
		17.	Poska, Niina	1913		
		18.	Prant, Alma	1911		
		19.	Puk, Leida-Vilhelmine	1912		
		20.	Raudkivi, Armilda	1912		
		21.	Sepp, Minna-Brigitte- -Ingeborg	1913		
		22.	Tamm, Marie	1912		
		23.	Tooman, Miralda-Regina	1913		
		24.	Torgren, Gertrud-Elisabeth	1912		
		25.	Troost, Benita-Renate	1913		
		26.	Truberk, Ellen	1912		
		27.	Truverk, Linda	1913		
		28.	Utov, Irene-Regina	1912		
		29.	Veebel, Helga-Alice	1912		
	1932	1.	Allmann, Jutta	1913		
		2.	Brandies, Nadežda	1913		
		3.	Fromhold, Senta-Renande	1912		
		4.	Gelts, Sigrid	1913		
		5.	Griffel, Felides	1914		
		6.	Grünberg, Hanna	1913		
		7.	Kaivo, Hertha-Marie	1914		
		8.	Klaser, Hedda	1914		
		9.	Kesküll, Erna-Kamilla	1911		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1932	10.	Kreekman, Leida-Armita	1915		
		11.	Kristjanson, Linda	1912		
		12.	Kütt, Lea-Dorothea	1913		
		13.	Käba, Aino	1913		
		14.	Käsper, Maimu-Astrid	1913		
		15.	Laupman, Ellen	1913		
		16.	Leesman, Herta	1913		
		17.	Maasikas, Salme	1913		
		18.	Maddison, Erika	1913		
		19.	Otsak, Erika-Irene	1912		
		20.	Paal, Karina-Maria	1913		
		21.	Pallas, Irina	1914		
		22.	Pool, Leida	1914		
		23.	Pöder, Leonilla	1912		
		24.	Päss, Helga-Alide	1914		
		25.	Rumma, Floreida-Miralda	1913		
		26.	Ruus, Theophila	1914		
		27.	Valli, Ilse-Benita	1913		
		28.	Veinberg, Ellinor	1913		
	1933	1.	Akkerberg, Irene-Margarete	1913		
		2.	Blande, Thea-Marie	1913		
		3.	Fridolin, Militza	1914		
		4.	Grünthal, Helene	1914		
		5.	Jürisson, Lia	1914		
		6.	Kree, Hilja	1915		
		7.	Koort, Tui-Isis-Lea	1914		
		8.	Kuddu, Elsa-Cristine	1915		
		9.	Lasberg, Nelly-Helga	1914		
		10.	Matthes, Inna	1915		
		11.	Neuhaus, Eveline	1915		
		12.	Oras, Hilja-Marie	1915		
		13.	Prii, Karin	1915		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1933	14.	Rang, Larissa	1915		
		15.	Rebane, Hildegard-Marie	1913		
		16.	Reinfeldt, Hilda-Helene	1914		
		17.	Repnau, Karin-Charlotte	1914		
		18.	Ruben, Mary	1913		
		19.	Sapas, Veronika	1914		
		20.	Schneider, Endla-Annikki	1914		
		21.	Simpman-Vambola, Agnes	1913		
		22.	Soone, Lydia	1914		
		23.	Timberg, Helga	1913		
		24.	Visnapuu, Regina	1914		
XI	1934	1.	Annus, Ella	1916		
		2.	Anto, Õie	1915		
		3.	Arg, Aino	1916		
		4.	Avik, Vera	1915		
		5.	Birk, Valve	1914		
		6.	Ess, Ada	1915		
		7.	Grünberg, Ilse-Hildegard	1914		
		8.	Helila, Maimu	1915		
		9.	Hellat, Lydia	1915		
		10.	Kamal, Erna-Aurora	1914		
		11.	Kapp, Hanna	1915		
		12.	Kasemets, Helga-Elmerine	1915		
		13.	Kask, Maria	1916		
		14.	Klemets, Valentine	1915		
		15.	Kodres, Leida-Vilhelmine	1915		
		16.	Kruus (Kruse), Sylvia	1913		
		17.	Liit, Fanny	1915		
		18.	Lintsov, Helga	1916		
		19.	Pehme, Ella-Maria	1915		
		20.	Silberg, Helgi	1915		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1934	21.	Steinmann, Herta	1915		
		22.	Tippo, Miralda-Johanna	1914		
		23.	Tonkmann, Meta	1915		
		24.	Uesson, Helene	1915		
		25.	Viidik, Alma	1916		
	1935	1.	Arak, Dolores	1918		
		2.	Berg, Margot	1916		
		3.	Ern, Asta-Önneleid	1915		
		4.	Georgin, Mafalda-Apollorina	1916		
		5.	Johanson, Alide-Eleonore	1917		
		6.	Johanson, Jute	1916		
		7.	Klaasen, Vera-Sandra	1917		
		8.	Kraus, Aino	1916		
		9.	Kutti, Hildur	1918		
		10.	Kuus, Eva-Laine	1918		
		11.	Kusma-Kuusman, Linda	1914		
		12.	Laube, Maimu	1916		
		13.	Lokko, Heljo	1916		
		14.	Loosberg, Aino	1917		
		15.	Müürisepp, Aino	1915		
		16.	Nimmerfeldt, Asta- -Elisabeth	1917		
		17.	Orav, Ilka	1916		
		18.	Parsman, Lydia	1916		
		19.	Peterson, Armilde	1916		
		20.	Polna, Leida	1916		
		21.	Pool, Aili	1916		
		22.	Puhm, Hulda-Helene	1914		
		23.	Rauer (Rauarainja), Evi	1915		
		24.	Runge, Linda	1917		
		25.	Rüütel, Helga-Renate	1915		
		26.	Saar, Aino	1916		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1935	27.	Talpak, Anita-Helmine	1915		
		28.	Tiidus, Maimu	1915		
		29.	Tiitsman, Regina-Sylvia	1916		
		30.	Vahtra, Leida	1917		
	1936	1.	Ahven, Tiit	1917		
		2.	Bauman, Erna-Elfriede	1916		
		3.	Bäärt, Hilja	1918		
		4.	Didrig, Alice	1917		
		5.	Espar, Linda	1917		
		6.	Gerstok, Leida-Amanda	1918		
		7.	Hart, Elmerine-Miralda	1918		
		8.	Helberg, Ariadne-Renate	1917		
		9.	Jaakson, Liidia	1918		
		10.	Jaason, Sylvia	1917		
		11.	Kirk, Larissa	1916		
		12.	Kirs, Leida	1917		
		13.	Laas, Silvia	1918		
		14.	Leisberg, Endla	1916		
		15.	Linge, Thea	1917		
		16.	Prodel, Jutta	1917		
		17.	Roos, Hilda-Elfriede	1918		
		18.	Sarand, Evi-Kornelia	1917		
		19.	Sauks, Benita-Helene-Gertrud	1917		
		20.	Steinberg, Aino	1916		
		21.	Tamberg, Vilma-Susanna	1916		
		22.	Tönsmann, Edith	1917		
		23.	Valner, Hella	1918		
		24.	Veiler, Asta	1918		
	1937	1.	Almann, Aiki	1918		
		2.	Andrejev, Maia	1918		
		3.	Anderson, Ivi-Florence-Else-Marie	1918		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1937	4.	Aruvce, Jutta	1919		
		5.	Berg, Aino	1919		
		6.	Birk, Aino	1919		
		7.	Benpalu, Virve	1919		
		8.	Gläser, Ella	1919		
		9.	Horn, Elga-Efresine	1918		
		10.	Ilves, Magda-Irene	1917		
		11.	Indre, Asta	1918		
		12.	Jaakson, Agnes	1918		
		13.	Jaal, Elga	1918		
		14.	Johani, Silva	1918		
		15.	Kaarma, Ingrid	1918		
		16.	Karemga, Vaike	1918		
		17.	Kenimägi, Gerta-Amalie	1918		
		18.	Kuuben, Lydia	1916		
		19.	Kõõgardal, Ellinor	1920		
		20.	Maiste, Laine	1919		
		21.	Neumann, Ave	1917		
		22.	Oravas, Fernande	1918		
		23.	Prii, Karmen	1917		
		24.	Reimann, Aloizia-Maria	1918		
		25.	Sardis, Helga	1918		
		26.	Sassman, Sigrid	1918		
		27.	Sillar, Oldi	1919		
		28.	Sillard, Gertrud-Elise	1918		
		29.	Simmul, Leida	1917		
		30.	Suoman, Evi	1919		
		31.	Tavet, Vilja	1919		
		32.	Tiideman, Elna	1918		
		33.	Toomara, Heli	1919		
	1938	1.	Aaviste, Valda-Hedvig	1920		
		2.	Allik, Vanda-Juliane	1919		
		3.	Anni, Laene	1919		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1936	4.	Aulik, Helja-Adele	1920		
		5.	Aun, Käriin	1919		
		6.	Jogi, Elsa	1918		
		7.	Kapp, Maria-Maret	1920		
		8.	Kulbus, Jutta	1920		
		9.	Laast, Asta-Elise	1918		
		10.	Lever, Vera	1919		
		11.	Liidak, Aino	1920		
		12.	Liiv, Laine	1920		
		13.	Luberg, Helle-Aida	1920		
		14.	Luberg, Valve-Erika	1920		
		15.	Mattsson, Helga	1919		
		16.	Murrik, Edith-Helde	1919		
		17.	Niibo, Virve	1919		
		18.	Orro, Edith-Bertha	1920		
		19.	Ots, Margarethe	1920		
		20.	Paju, Elvi	1919		
		21.	Põks, Ursula	1919		
		22.	Reideman, Lola	1919		
		23.	Roode, Eva	1920		
		24.	Roosman, Ingrid	1918		
		25.	Rosenmann, Mirjam	1919		
		26.	Saarepea, Lia	1920		
		27.	Salome, Engenia	1919		
		28.	Saluste, Akadie	1919		
		29.	Saretok, Bronislava	1920		
		30.	Saring, Irja	1919		
		31.	Sinberg, Maia	1919		
		32.	Suomer, Melanie	1919		
		33.	Soop, Tiit	1919		
		34.	Starkopf, Aino	1919		
		35.	Steinberg, Aino	1919		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1938	36.	Tamm, Silvia	1920		
		37.	Tamjärv, Aino	1918		
		38.	Tatsi, Martha	1918		
		39.	Trump, Leida	1920		
		40.	Turvas, Leida	1919		
		41.	Veldi, Õilme	1920		
		42.	Viires, Tiit-Marie	1920		
	1940	1.	Avald, Carmen	1920		
		2.	Avarand, Hella	1920		
		3.	Bergstraesser, Kyra	1920		
		4.	Bärs, Hilja	1920		
		5.	Eenpalu, Tiit	1921		
		6.	Erm, Erika	1921		
		7.	Freiman, Ursula	1921		
		8.	Graf, Ruth	1921		
		9.	Kriisk, Mall	1919		
		10.	Käär, Hilja	1920		
		11.	Lepiksoo, Ilse	1920		
		12.	Liik, Asta	1920		
		13.	Lipp, Antonina	1921		
		14.	Loc, Vilma	1920		
		15.	Lukas, Helmi	1920		
		16.	Lukk, Gerda	1922		
		17.	Oit, Ines	1921		
		18.	Pöld, Laine	1920		
		19.	Raag, Helga	1921		
		20.	Rütman, Eva	1919		
		21.	Sarmiste, Maimu	1920		
		22.	Saulep, Maimu	1920		
		23.	Simmul, Maimu	1921		

1	2	3	4	5	6	7
XI	1940	24.	Tannberg, Evy	1921		
		25.	Truberg, Arda	1920		
		26.	Tärkma, Vaike	1919		
		27.	Uus, Orville	1921		
		28.	Venter, Rita	1921		
		29.	Västersten, Evy	1920		

Koostatud andmeil: TLA, f.298, n.1, s.56.

Lisa 3

E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine rahvuse järgi

Õppeaasta	Õpilasi üldse	Neist rahvuse järgi							
		eest-lasi	vene-lasi	saks-lasi	lät-lasi	poola-kaid	roots-lasi	juu-te	m u i d
1911/12	252	203	33	1	3	5	-	5	2
1912/13									
1913/14	319	285	22	1	1	-	-	10	-
1914/15	352	308	29	1	1	4	-	9	-
1915/16	418	370	27	1	1	2	-	17	-
1916/17	461	395	37	3	1	3	-	22	-
1917/18	463	444	14	1	4v	2	1	16	1
1918/19	514	512	-	1	-	1	-	-	-
1919/20	520	518	1	-	-	-	-	-	1
1920/21	520	518	1	-	-	-	-	-	1
1921/22	480	478	1	-	-	-	-	-	1
1922/23	462	482	-	-	-	-	-	-	-
1923/24	469	469	-	-	-	-	-	-	-
1924/25	419	419	-	-	-	-	-	-	-
1925/26	448	447	-	-	-	-	-	-	1
1926/27	448	448	-	-	-	-	-	-	-
1927/28	464	463	-	-	-	-	-	-	1
1928/29	486	486	-	-	-	-	-	-	-
1929/30	505	505	-	-	-	-	-	-	-

Koostatud andmeil: 1911/12 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.7, l.55;
1913-1919 õ.-a.: TLA, f.52, n.1, s.318, l.40;
1919/20 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.8 p.;
1920/21 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.59;
1921/22 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.71;
1922/23 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.105;
1923/24 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.130 p.;

- 1924/25 ö.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.155 p, 156p;
1925/26 ö.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.183p, 191p;
1926/27 ö.-a.: TLA, f. 298,n.1, s.26, l.217p, 220p;
1927/28 ö.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.243p, 246p;
1928/29 ö.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.272p, 275p;
1929/30 ö.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.303p, 306p.

Lisa 4

E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine usutunnistuse järgi 1907 - 1918.

Õppe- aasta kokku	Õpilasi	N e i s t					
		luter- lasi	õige- usk- likke	kato- liikla- si	refor- miste	bap- tiste	juudi- usuli- si
1907/08	79	66	10	-	-	-	3
1908/09	167	132	25	3	1	-	6
1909/10	213	152	43	6	1	4	7
1910/11	243	195	35	4	1	4	4
1911/12	283	228	41	5	1	4	4
1912/13	285	232	39	5	1	4	4
1913/14	347	290	38	7	-	3	9
1914/15	319	272	30	4	-	3	10
1915/16	376	316	39	2	-	2	17
1916/17	465	383	55	4	-	2	21
1917/18	504	409	28	1	6	-	20

Koostatud andmeil: 1907/08 õ.-a.: EAA, f. 93, n. 1, s.69, l. 65; 1908/09 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.22, l.10; 1909/10 õ.-a.: EAA, f.96, n.1, s.22, l.144; 1910/11 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.25, l.52; 1911/12 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.27, l.97; 1912/13 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.31, l.57; 1913/14 õ.-a.: EAA, f. 384, n.1, s.2339, l.186; 1914/15 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.2482, l.5; 1915/16 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.2482, l.74; 1916/17 õ.-a.: EAA, f. 96, n.1, s.2575, l.32; 1917/18 õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.14, l.24 p.

Lisa 5

E. Leñderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine
usutunnistuse järgi 1918-30

Õppeaasta	Õpilasi kokku	n e i s t				
		luter- lasi	õige- usk- likke	kato- liik- lasi	bap- tiste	teisi risti- usulisi
1918/19	521	506	14	-	1	-
1919/20	518	499	16	1	2	-
1920/21	520	507	12	1	-	-
1921/22	479	456	22	1	-	-
1922/23	482	456	26	-	-	-
1923/24	469	444	24	-	-	1
1924/25	419	388	29	-	-	2
1925/26	448	416	29	-	-	3
1926/27	448	418	26	-	-	4
1927/28	464	437	25	-	-	2
1928/29	486	460	24	-	-	2
1929/30	505	482	21	-	-	2

Koostatud andmeil: 1918/19.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l. 1; 1919/20.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.8p; 1920/21.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.59; 1921/22.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.71; 1922/23.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.105; 1923/24.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.130p, 133p; 1924/25.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.155p, 158p; 1925/26.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.183p, 191p; 1926/27.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.217p, 220p; 1927/28.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.243p, 246p; 1928/29.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.272p, 275p; 1929/30.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.303p, 306p.

Lisa 6

E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine
seisuste järgi 1907-17

Õppeaasta	õpilasi kokku	nendest vanemate seisuse järgi				
		aadel ja amet- nikud	vaimuli- kud	linna- koda- nikud	talu- pojad	välis- maala- sed
1907/08	78	6	-	26	46	-
1908/09	162	20	1	70	71	-
1909/10	213	32	-	78	103	-
1910/11	243	37	-	77	128	1
1911/12	283	39	-	94	149	1
1912/13	309	41	-	85	181	2
1913/14 n	342	43	-	96	203	-
1914/15	334	41	-	100	193	-
1915/16	376	101	-	110	165	-
1916/17	461	54	-	133	274	-

Koostatud andmeil: 1907/08.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.4, l.15; 1908/09.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.4, l.47; 1909/10.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.5, l.45; 1910/11.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.6, l.24; 1911/12.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.7, l.33; 1912/13.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.9, l.9; 1913/14.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.9, l.75; 1914/15.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.11, l.14; 1915/16.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.11, l.117; 1916/17.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.12, l.132.

E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaste jagunemine sotsiaalse kuuluvuse järgi 1922-28

Õppe- aasta	Õpilasi üldse	nendest vanemate sotsiaalse kuuluvuse järgi										
		tööst	kauba-	talu-asuni-	popsid	põllu-käsi-	tööli-	harit-	amet-	muud		
		tuset-ette-	ja	kud		tööli-	töö-	sed	lased	nikud		
		tevõt-võtte	mõisa			sed	lised					
		te pi-omani-	omari-									
		dajad	kud	kud								
1922/23	474	49	69	68	-	-	15	45	53	45	61	71
1923/24	465	19	84	56	4	-	15	63	39	47	65	75
1924/25	419	35	74	47	2	3	6	51	34	43	63	61
1925/26	443	19	81	45	-	1	-	54	26	58	76	88
1926/27	448	10	64	43	-	-	1	49	12	83	46	140
1927/28	464	38	69	33	2	1	62	40	31	61	100	87

Koostatud andmeil: 1922/23.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, 1.105; 1923/24.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, 1.130p, 133p; 1924/25.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, 1.155p, 158p; 1925/26.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, 1.183p, 161p; 1926/27.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, 1.217p, 220p; 1927/28.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, 1.243p, 246p.

Lisa 8

E. Lenderi Gümnaasiumi õpilaskond klasside lõikes
1907-22

klassid	Õpilaste jagunemine klasside järgi										
Õppeaasta ettevalmistus- klassid											
	I	II	III	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1907/08	15	17	- 23	-	20	14	-	-	-	-	-
1908/09	16	16	28 31	28	11	24	16	-	-	-	-
1909/10	13	29	25 32	39	23	19	22	15	-	-	-
1910/11	10	27	32 34	35	37	26	23	16	13	-	-
1911/12	13	21	37 41	35	32						
1912/13	13	23	37 39	30	30	39	29	19	18	6	
1913/14	26	32	43 40	42	45	43	31	15	20	15	
1914/15	20	31	41 44	37	38	38	29	11	20	7	
1915/16											
1916/17											
1917/18	41	49	53 44	53	57	53	37	28	34	15	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
1918/19	38	44	57 64	53	a)42 b)37	42	57	59	33	30	
1919/20	39	61	52 53	59	50	54	34	18	3	-	
1920/21	40	42	56 51	55	56	45	52	42	55	24	
1921/22	40	39	43 49	57	46	50	42	48	33	39	

Koostatud andmeil: 1907-12: E. Lender. Lühike ülevaade
... lk.17.: 1912/13.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.9, l.38;
1913/14.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.14, l.25p.;
1914/15.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.11, l.17;
1917/18.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.14, l.25p.;
1918/19.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.1;
1919/20.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.23p.;
1920/21.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.50;
1921/22.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.51.

Lisa 9

E. Lõnderi Gümnaasiumi õpilaskond klasside lõikes
1922-34

aasta	õpilaste jagunemine klasside järgi										
	algkool					keskkool					
	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V	VI
1922/23	44	46	42	49	47	56	39	45	40	43	31
1923/24	43	43	46	43	46	47	54	35	40	35	37
1924/25	41	49	40	50	33	39	35	37	30	30	24
1925/26	42	52	52	47	48	35	44	34	31	27	31
1926/27	44	50	49	46	49	46	48	33	29	32	16
1927/28					46	52	47	44	31	25	26
1928/29	50	51	55	51	51	45	52	40	36	25	14
1929/30	48	55	57	52	55	53	44	47	38	30	24
1930/31							48	39	37	31	30
1931/32											
1932/33											
1933/34	26	34	50	49	53	49	50	36	36	34	26

Koostatud andmeil: 1922/23.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.101; 1923/24.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.107;
1924/25.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.138;
1925/26.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.165;
1926/27.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.198, 202;
1927/28.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.236;
1928/29.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.249, 252;
1929/30.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.278, 293;
1930/31.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.26, l.308;
1933/34.õ.-a.: TLA, f.298, n.1, s.30, l.114p.

Figure 1. Schematic representation of the experimental design. The subjects were divided into two groups: the control group and the experimental group. The control group received a standard diet and water, while the experimental group received a diet supplemented with 0.5% of the active ingredient. The subjects were then divided into two subgroups: the control subgroup and the experimental subgroup. The control subgroup received a standard diet and water, while the experimental subgroup received a diet supplemented with 0.5% of the active ingredient. The subjects were then divided into two subgroups: the control subgroup and the experimental subgroup. The control subgroup received a standard diet and water, while the experimental subgroup received a diet supplemented with 0.5% of the active ingredient.

196 .

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiivimaterjalid:

Eesti Ajalooarhiiv (EAA)

- f.93 Bestimaa rahvakoolide direktor
- f.94 Tallinna rajooni rahvakoolide inspektor
- f.95 Tallinn-Haapsalu rajooni rahvakoolide inspektor
- f.96 Tallinna I rajooni rahvakoolide inspektor
- f.334 Riia õpperingkonna kuraator

NSVL Riiklik Ajaloo Keskariiv (NSVL RAKA)

- f.733 Venemaa Rahvahariduse Ministeeriumi rahvahariduse departemang

Tallinna Linnaarhiiv (TLA)

- f.298 Elfriede Lenderi Gümnaasium
- f.316 Tallinna Linnavalitsuse Haridusosakond

*vale -
in keegi
West kalni
gümnaasium*

Trükitud allikad:

Eesti Keskkoolide Juhatajate Ühingu Aastaraamat, 1934
Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Teataja, 1932.

Kirjandus:

Album der Howenschen und Elisen-Schule, Reval, 1930.

Bericht des Vorstandes über das zweite Geschäftsjahr
der Deutschen Schul-Vereins in Estland 1906/07.
Reval, 1907.

Eesti kirjakuulutaja eksiilis. Lund, 1989.

Õ. Elango. Hariduspoliitika ja õpetajaskond kodanlikus
Eestis. Tallinn, 1972.

E. Lender. Lühike ülevaade E. Lenderi tütarlaste
erahumanitaargümnaasiumi 25 aasta tegevusest.
Tallinn, 1932.
(lühend: E. Lender. Lühike ülevaade ...).

E. Lender. Minu lastele. Uppsala, 1967 (lühend: E. Lender).

ELG. Raamat meie kunagisest koolist, selle asutajast-
juhatajast, õpetajaist ja meist endist.
Lenderlased vabas maailmas. Uppsala, 1979.

A. Liim. Keskkoolivõrgu areng Eestis 19. sajandi
II poolel - 20. sajandi algul- Nõukogude
Kool, 1973, nr.7-8, 10.

R. Pullat. Eesti linnad ja linlased XVIII sajandi lõpust
1917. aastani. Tallinn, 1972.

P. Põld. Eesti kooli ajalugu. Tartu, 1925.

Perioodika:

Kaja, 1927, 1932.

Kodumaa, 1974.

Päevaleht, 1907, 1927, 1935.

Sirp ja Vasar, 1909.

J. F. Büttger 1685 - 1719 - Fort Selkirk testis
Missouri

385 W. Büttger testis Leipzig Laber's Ostrold.

Böttlinger 363 1877 - 1889 ap. shatus

MANAENA,

Healough

ETTEPANEKUID MARGIT MILLERI
DIPLOMITÖÖ KASUTAMISE KOHTA

Peatükk	lk.-d	soovitus
1	8	lühendada
	9,10	ära jätta
	11	ainult tab. 2 koondandmed ja teksti viimane lõik
	12 -15	ära jätta , v.a. osa, mis esitab andmed ELG asutamise kohta 1907 venekeelsena.
2	19 -21	väikeste kärbetega
	22-24	suurte kärbetega
	25 - 31	kärpida, eriti mis puutub ruumide küsimuse detaili
	32-33	enamvähem täielikult. <i>alene</i>
3	34 -37	lühike kokkuvõte; ehk tabelina?
	38-39	ära jätta
	40 -42	peaaegu kõik jätta alles
4	43- 52	tugevasti lühendada, peamiselt olulisemad arvandmed esitada
5	53 -64	lühendada 70-80 % võrra, viidata tabelitele

Lisad

tab. 1 mitme õpetaja kohta on veel võimalik andmeid saada näit. Ehin, Emmo, Karl Leinus; E.Lender ju ikka õpetas ka, tabelis ain. juhataja

Tabelis peaksid kajastuma ka need õpetajad, kes töötasid koolis aastatel 1940 - (vähemalt!) 1944, aga ehk ka kuni 1950 . Näit. õ. ö/a. olid õpetajatena S.Kk veel

E.Susi, S.Kallik, A.Emmo, H.Tulp, vist veel keegi ELG-st

tab. 2 kas on vajalik märkida usulist kuuluvust? Uldse võiks grafaad *ja E.LENDERI JUHATUSE ALL RANDMA, KOPPELMANN 1943/44*

6 ja 7 ära jätta, andmed ainult aastani 1920, sedagi osaliselt.

tab. ~~3~~ 3 ja 4 esitamine küsitav, seda enam, et õpilaste üldarvud on ja 5 kummaski tabelis erinevad

tab. 6 võiks jääda

tab. 7, 8, 9 ära jätta, hõlmavad ainult väheseid aastaid

Diplomitööks kasutatud allikad ainult kokkuvõtvalt loetleda

E. Ettepanemused tegi

L. Tamm

Mondipäev

Index